

Αρχειοθήκη

$\frac{11}{11}$

Γεωγραφία Σαλόνι

Κλάση Βιολογίας

1939-32

Σχολείο

ΣΜΕΛΟΣ ΠΕ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Καθηγητοῦ τῶν θερησκευτικῶν ἐν τῷ προτύπῳ σχολείῳ τοῦ Διδασκαλείου
τῆς Μέσης Ἑκπαιδεύσεως.

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

*Συνταχθεῖσα κατὰ τὸ τελευταῖον πρόγραμμα τῆς 24ης
Νοεμβρίου 1921 τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.
Ἐγκρίσει καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.*

X. H. L.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
46, ΟΔΟΥ ΣΤΑΜΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΕΑΚΕΙΟΥ
1922

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Καθηγητοῦ τῶν θεολογικῶν ἐν τῷ προτύπῳ σχολείῳ τοῦ Διδασκαλείου
τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ*Συνταχθεῖσα κατὰ τὸ τελευταῖον πρόγραμμα τῆς 24ης
Νοεμβρίου 1921 τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.
Ἐγκρίσει καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.*

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
 46, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
 1922

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Κατεύθυνση: Χριστιανική Κατήχηση
Μαθήματα: Χριστιανική Κατήχηση
Επίπεδο: Βασικό

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ
ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐκείνη ἡ διδασκαλία περὶ τῶν ἀληθειῶν τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Θεολογίας.

Αἱ ἀλήθειαι αὗται εἶναι δύο εἰδῶν : α') ἐκεῖναι τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύωμεν (π.χ. ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου), καὶ β') ἐκεῖναι τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πράττωμεν (π.χ. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου). Αἱ μὲν ἀλήθειαι τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύωμεν λέγονται *δόγματα*, αἱ δὲ ἀλήθειαι τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πράττωμεν *ἠθικαὶ ἀλήθειαι ἢ ἐντολαί*.

Α'

ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Εἶδη Θρησκειῶν.—Αἱ μονοθεϊστικαὶ Θρησκείαι.—
'Ο Χριστιανισμὸς καὶ αἱ διάφοροι χριστιανικαὶ
'Εκκλησίαι.—'Η ὀρθόδοξος χριστιανικὴ 'Εκκλησία.

1. Περὶ Θρησκείας καὶ εἶδη Θρησκειῶν. Αἱ μονοθεϊστικαὶ καὶ Θρησκείαι.

"Ολοι οἱ ἄνθρωποι ἐννοοῦν ὅτι τὸν κόσμον ἐδημιούργησε καὶ διοικεῖ μία ἀνωτέρα δύναμις, τὴν ὁποίαν λατρεύουν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔχουν ὅλοι τὴν ἰδίαν ἀνάπτυξιν, διαφοροτρόπως ἐφαντάσθησαν αὐτὴν τὴν ἀνωτέραν δύναμιν. Ἄλλοι ἐπίστευσαν ὡς Θεὸν τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, ἄλλοι τὸ πῦρ, ἄλλοι τὰ ζῶα ἢ τὰ δένδρα ἢ ἄλλα ὄντα τῆς φύσεως. Ὅλοι ὅμως οἱ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος καὶ οἱ ἄγριοι λαοί, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη σήμερον λατρεύουν ὡς Θεὸν τὰ διάφορα ὄντα τῆς φύσεως, ἐπλανήθησαν, διότι ἐλάτρευαν τὰ κτίσματα ἀντὶ τοῦ κτίστου των.

"Ο Θεὸς τέλος ἐφάνερωσε τὰς βάσεις τῆς ἀληθοῦς Θρησκείας κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς Ἑβραίους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔστειλε τοὺς Πατριάρχας, τὸν Μωϋσῆ καὶ τοὺς Προφῆτας· βραδύτερον δὲ ἐφάνερωσε τὴν ἀληθῆ Θρησκείαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, χάριν τοῦ ὁποίου ἔστειλε τὸν μονογενῆ του Υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε τὴν τελείαν Θρησκείαν.

Ὡστε ὅλαι αἱ Θρησκεῖαι, αἱ ὁποῖαι διδάσκουν πολλοὺς θεοὺς (πολυθεϊστικαὶ Θρησκεῖαι) εἶνε ἐσφαλμέναι καὶ ψευδεῖς, καὶ ἐπειδὴ ἐν αὐταῖς θεοποιοῦνται ὄντα τῆς φύσεως λέγονται φυσικαὶ Θρησκεῖαι. Αἱ μόναι Θρησκεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἀπεκαλύφθησαν, δηλ. ἐφανερώθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, εἶναι μόνον δύο (ἀποκεκαλυμμένα Θρησκεῖαι) : ἡ ἰουδαϊκὴ, ἡ ὁποία ἰδρυθεῖσα κυρίως ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως (1500 π. Χ.) προητοίμασε τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν χριστιανικὴν Θρησκείαν, καὶ ἡ χριστιανικὴ, ἡ τελεία ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δ' αἱ δύο αὗται Θρησκεῖαι διδάσκουν ἓνα μόνον Θεὸν λέγονται μονοθεϊστικαί.

Ἐπάρχει καὶ τρίτη Θρησκεία μονοθεϊστικὴ, ἡ Μωαμεθανικὴ, τὴν ὁποίαν ἰδρυσεν ὁ Ἄραβ Μωάμεθ (ἐγεννήθη τὸ 570 μ.Χ.)· τὴν Θρησκείαν ὅμως ταύτην δὲν ἐδίδαξεν ὁ Θεός, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος παρέλαβε μὲν ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμὸν τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν περὶ ἐνὸς Θεοῦ, ἀνέμιξεν ὅμως καὶ πολλὰς ψευδεῖς διδασκαλίας ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν.

2. Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ αἱ διάφοροι χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι. Ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ Ἐκκλησία.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐγένεν ἄνθρωπος καὶ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν διὰ τὴν διδασκίαν τὴν τελείαν Θρησκείαν καὶ τὴν σῶσιν τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων διετήρησε σῶαν καὶ ἀνόθευτον μόνη ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Τοῦναντίον δ' ἐνόθευσε ταύτην μετὰ πολλὰς προσθήκας καὶ ἀνθρωπίνας μεταγενεστέρως διδασκαλίας καὶ πλάνας ἢ ἀπὸ τοῦ 867 ἀποσχισθεῖσα ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δυτικὴ Ἐκκλησία (ἡ ὁποία λέγεται ἄλλως καὶ παπικὴ, διότι ἀρχηγὸς τῆς εἶναι ὁ πάπας, ὡς λέγεται ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης· καὶ ῥωμαϊκὴ, διότι ὁ πάπας ἐδρεύει εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ καθολικὴ, ὅπως αὐτοκαλεῖται). Ἀπὸ δὲ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας

ἀπεσπίασθησαν κατὰ τὸν δέκατον ἔκτον αἰῶνα αἱ Ἐκκλησιαί τῶν Διαμαρτυρομένων (Προτεσταντῶν)¹.

Εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκουν ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων οἱ Ἕλληνες, οἱ Ῥῶσοι, οἱ Ῥωμοῦνοι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι. Ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι πιστεύουν ἀκριβῶς τὰς αὐτὰς ἀληθείας, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ἀποτελοῦν δογματικῶς τὴν μίαν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν ὁμως ἡ μία ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διακρίνεται εἰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι διοικοῦνται ἀνεξαρτήτως ἢ μία τῆς ἄλλης. Εἶναι δὲ αἱ αὐτοκέφαλοι αὗται Ἐκκλησιαί αἱ ἑξῆς : Τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ αἱ Ἐκκλησιαί Κύπρου, Ἑλλάδος, Ῥωσίας, Ῥωμουσίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου καὶ τῶν ἐν Αὐστρουγγαρία Ὀρθοδόξων.

Ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπεκηρύχθησαν ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Νεστορίου Νεστοριανοί, οἱ ὁποῖοι ζοῦν κυρίως εἰς τὴν Περσίαν καὶ τὸ Κουρδιστάν, καὶ οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Εὐτυχοῦς, οἱ Μονοφυσῖται, ὅπως λέγονται οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἀβησσυνοὶ καὶ οἱ Κόπται τῆς Αἰγύπτου, διότι παρέβησαν τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἶναι αίρετικοί, ὅπως λέγονται ὅσοι διαφέρουν εἰς τι δόγμα ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος τοῦ 1872 ἀπεκήρυξε τοὺς Βουλγάρους, διότι, ἂν καὶ ἔχουν τὰ αὐτὰ δόγματα μὲ τὴν Ἐκκλησίαν μας, δὲν ἠθέλαν ν' ἀναγνωρίσουν τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ὡς τὸν πνευματικὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐν τῇ τότε εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ κατοικούντων Βουλγάρων. Διὰ τοῦτο ἔκτοτε θεωροῦνται σχισματικοί, ὡς λέγονται οἱ διαφέροντες εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ τάξιν.

1) Λέγονται οὕτω διότι κατὰ τὸ Συνέδριον τῆς Σπείρας (Speier) ἐν Γερμανίᾳ (1529) διεμαρτυρήθησαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Λουθήρου κατὰ τῶν ἐναντίον των ληφθέντων μέτρων ὑπὸ τῶν παπικῶν ἡγεμόνων. Περὶ αὐτῶν προβλ. § 28 ἡμετέρας στοιχειώδους Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Β

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

3. *Περὶ τῶν πηγῶν τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς Θρησκείας γενικῶς.*

Αἱ γνώσεις μας διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς Θρησκείας πηγάζουν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο λέγονται πηγαὶ τῆς Θρησκείας μας.

4. *Ἡ Ἁγία Γραφή.*

Ἁγία Γραφή ἢ ἅγιοι Γραφαὶ ἢ Βίβλος καλεῖται τὸ σύνολον τῶν βιβλίων εἰς τὰ ὁποῖα περιέχεται ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, δηλαδή, ἡ φανέρωσις τῶν θείων δογμάτων καὶ ἐντολῶν. Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι βιβλίον θεόπνευστον, ἦτοι οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐφωτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ Ἀ. Γ. (Ἁγία γραφή) διαιρεῖται εἰς δύο μέρη : α') τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἡ ὁποία περιέχει τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς διαθήκης, δηλαδή τῆς συμφωνίας μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἑβραίων· κατὰ ταύτην ὁ Θεὸς ὑπισχεῖτο νὰ καταστήσῃ τοὺς Ἑβραίους λαὸν περιούσιον, ἦτοι ἐκλεκτόν, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τηροῦν οὗτοι τὸ ἅγιον θέλημά του, β') δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἡ ὁποία περιέχει τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς καινῆς διαθήκης, δηλαδή τῆς νέας συμφωνίας μεταξὺ Θεοῦ καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, πρὸς σωτηρίαν των. γ

5. *Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.*

Τὰ βιβλία τῆς Π.Δ. (Παλαιᾶς Διαθήκης) ἐγράφησαν ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Δύνανται δὲ νὰ διαιρεθοῦν, κατὰ τὸ περιεχόμενον των, εἰς τρεῖς τάξεις, ἦτοι : α') εἰς ἱστορικά, τὰ ὁποῖα περιέχουν

τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τῆς μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἑβραίων γενομένης συμφωνίας· β') διδακτικὰ (ἢ ἠθικὰ ἢ ποιητικὰ), τὰ ὁποῖα περιέχουν ἠθικὰ διηγήματα ἢ ῥητὰ ἢ προσευχάς, εἰς ὕψος ποιητικόν· καὶ γ') προφητικὰ, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰς διδασκαλίας καὶ τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος προφητείας τῶν Προφητῶν.*

Ἱστορικὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶναι: 1) ἡ Πεντάτευχος, ἡ ὁποία περιέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς διαθήκης ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μωϋσέως. 2) Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, ἔνθα περιέχεται ἡ δράσις τοῦτου ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. 3) Οἱ Κριταί, ἔνθα περιέχεται ἡ ἱστορία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κριτῶν. 4) Ἡ Ῥούθ, ἔνθα ἱστορεῖται ἡ ἱστορία ταύτης. 5) Τὰ 4 βιβλία τῶν Βασιλειῶν καὶ τὰ 2 τῶν Παραλειπομένων, ἔνθα περιέχεται ἡ ἱστορία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βασιλειῶν, μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ καταστροφῆς τῶν Ἱερουσολύμων. 6) Τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἑσδρα καὶ τὸ ἐν τοῦ Νεεμίου, ἔνθα ἱστορεῖται πῶς ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν τοῦ Ἑσδρα καὶ τοῦ Νεεμίου ἐπανήλθον οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. 7) Τὸ βιβλίον τῆς Ἰουδίθ. 8) Τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθήρ. 9) Τὸ βιβλίον τοῦ Γωδίτ, ἔνθα περιέχεται ἡ ἱστορία τῶν προσώπων τούτων, καὶ 10) Τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαδαίων, ἔνθα ἱστοροῦνται τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Ἑβραίων ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν τῶν Μακκαδαίων.

Διδακτικὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶναι: 1) Ὁ Ἰώβ, ἔνθα περιέχεται ἡ ἱστορία τοῦ πολυπαθοῦς Ἰώβ, ἐκ τῆς ὁποίας διδασκόμεθα ὅτι ὁ Θεὸς ἀνταμείβει ὄσους ὑποφέρουν μὲ ὑπομονήν. 2) Οἱ Ψαλμοί, συλλογὴ 150 θρησκευτικῶν ὕμνων. 3) Αἱ Παροιμίαι, συλλογὴ παροιμιῶν. 4) Ὁ Ἐκκλησιαστής, ἐκ τοῦ ὁποίου διδασκόμεθα τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. 5) Τὸ Ἄσμα τῶν ἁσμάτων, ἐκ τοῦ ὁποίου διδασκόμεθα τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. 6) Ἡ σοφία Σολομῶντος, ἔνθα ἐγκωμιάζεται ἡ σοφία καὶ 7) ἡ σοφία Σειράχ, συλλογὴ ἠθικῶν παραγγεμάτων. Τὰ προφητικὰ τέλος βιβλία τῆς Π. Δ. περιέχουσι τὰς προφητείας τῶν Προφητῶν, οἱ ὁποῖοι κατέλιπον συγγράμματα καὶ οἱ ὁποῖοι διαιροῦνται εἰς 4 μείζονας, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν μεγαλύτερα συγγράμματα (Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ) καὶ 13 ἐλάσσονας, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν μικρότερα συγγράμματα.

Τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. συνελέγησαν εἰς ἓν ὄλον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἑσδρα. Λέγεται δ' ἡ συλλογὴ αὕτη κανὼν, διότι περιέχει τὸν κανόνα, ἦτοι τὸ ὑπόδειγμα τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ βίου κατὰ τὸ θέλημα τοῦ

Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁμοῦς βιβλία τινὰ τῆς Π. Δ. ἐξ ὧσων ἀνεφέραμεν ἐγράφησαν μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἑσδρα, συνελέγησαν βραδύτερον εἰς κανόνα καὶ λέγονται διὰ τοῦτο δευτεροκανονικά.

Ἐπειδὴ ἡ Π. Δ. ἀπηθύνετο πρὸς Ἑβραίους τὰ βιβλία αὐτῆς ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν βιβλίων καὶ ἀποσπασμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ τὴν τότε ὑπὸ τῶν Ἑβραίων λαλουμένην ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν. Ἦδη ὁμοῦς κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ ἐγένετο ἡ μετάφρασις αὐτῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία λέγεται μετάφρασις τῶν ἑβδομήκοντα (ο'), διότι ἐνόμιζον ἄλλοτε ὅτι μετεφράσθη συγχρόνως ὑπὸ 72 ἐρμηνευτῶν.

6. *Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης.*

Τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. (Καινῆς Διαθήκης) εἶναι : 1) τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια· τὸ κατὰ Ματθαῖον, Μάρκον, Λουκᾶν καὶ Ἰωάννην, ἔνθα περιέχεται ἡ εὐφρόσυνος ἀγγελία ὅτι ἦλθεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ τὸν σώσῃ, καὶ ἱστορεῖται ὁ βίος καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ. 2) Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ὑπὸ Λουκᾶ, ἔνθα ἱστορεῖται ἡ ἐνέργεια ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ μάλιστα τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου. 3) Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων, ἤτοι α') ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς μιᾶς πόλεως, ἢ πρὸς ὄρισμένον ἄτομον· ταιαῦται εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου, ἤτοι ἡ πρὸς Ῥωμαίους, αἱ δύο πρὸς Κορινθίους, ἡ πρὸς Γαλάτας, ἡ πρὸς Ἐφεσίους, ἡ πρὸς Φιλιππησίους, ἡ πρὸς Κολοσσαεῖς, αἱ δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς, αἱ δύο πρὸς Τιμόθεον, ἡ πρὸς Τίτον καὶ ἡ πρὸς Φιλήμονα, ἔτι δ' ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή· β') δὲ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν πρὸς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, αἱ καθολικαὶ ἐπιστολαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἔγραψε μίαν ὁ Ἰάκωβος, δύο ὁ Πέτρος, τρεῖς ὁ Ἰωάννης καὶ μίαν ὁ Ἰούδας· 4) τέλος ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, ἔνθα ἀπο-

καλύπτεται, δηλ. φανεροῦται, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς θὰ νικήσῃ ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ θὰ θριαμβεύσῃ.

Ἐπειδὴ ἡ Κ. Δ. ἀπηυθύνετο πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἔπρεπε νὰ γραφῇ εἰς γλῶσσαν γενικῶς διαδεδομένην, διὰ νὰ νοηθῇ ὑπὸ πλείστων. Τοιαύτη δὲ γλῶσσα ἦτο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (τὸν 4ον αἰῶνα π.Χ.) ἡ ἑλληνικὴ, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐγράφη ἡ Κ. Δ.

Α 7. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

Οἱ Εὐαγγελισταὶ καὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲν κατέγραψαν εἰς βιβλία πάσας τὰς χριστιανικὰς διδασκαλίας, οὐδὲ πάντα τὰ χριστιανικὰ ἔθιμα. Διὰ τοῦτο ἐκτὸς τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἔχομεν καὶ δευτέραν πηγὴν τῆς Θρησκείας μας, τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, ἣτοι τὸ σύνολον τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν περιέχονται μὲν εἰς τὴν Α. Γ., ἀλλὰ σύμφωνοι πρὸς τὴν διδασκαλίαν ταύτης ἔχουν τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων καὶ μετεδόθησαν μέχρις ἡμῶν προφορικῶς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Ἰ. Π. (Ἱερὰ Παράδοσις) εἶναι ἐν γένει αἱ διάφοροι λειτουργίαι καὶ ἀκολουθίαι, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, αἱ εἰκόνες, αἱ νηστεῖαι, τὸ θυμίαμα, τὸ νὰ προσευχώμεθα πρὸς ἀνατολὰς, τὰ ἱερὰ ἄμφια κτλ.

Τὴν Ἰ. Π. διεφύλαξε σῶαν καὶ ἀκεραίαν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐνῶ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀνεμίχθη αὕτη μὲ ἀνθρωπίνας πλάνας. Ἡ Διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία δὲν παραδέχεται τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, ἀλλὰ παραδέχεται ὡς μόνην πηγὴν τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἀπορρίπτει ὅ,τι δὲν διδάσκεται ὑπὸ ταύτης (διὰ τοῦτο οἱ διαμαρτυρόμενοι δὲν ἔχουν σημεῖον σταυροῦ, εἰκόνας, νηστείας, θυμίαμα κτλ.).

Γ'

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΥΤΟΥ

8. *Περὶ τοῦ συμβόλου τῆς Πίστεως γενικῶς.*

Αἱ δογματικαὶ ἀλήθειαι τῆς Ἐκκλησίας μας, αἱ ὁποῖαι περιέχονται κατ' ἑκτασιν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, περιέχονται ἐν περιλήψει, δηλαδὴ μὲ ὀλίγας λέξεις, εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς πίστεως, ἡ ὁποία περιέχει τὴν περὶ Υἱοῦ ὀρθόδοξον διδασκαλίαν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικῆς συνόδου (325 μ. Χ.) καὶ συνετάχθη ὡς νῦν ἔχει ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἡ ἐκθεσις αὕτη τῆς πίστεως λέγεται καὶ Πιστεύω ἀπὸ τῆς πρώτης λέξεως αὐτῆς· ἔτι δὲ καὶ ὁμολογία ἢ κανὼν τῆς πίστεως, διότι κανονίζει τὴν πίστιν μας· ἢ καὶ σύμβολον τῆς πίστεως, διότι εἶνε τὸ σύμβολον, ἦτοι τὸ σημεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνονται οἱ ὀρθόδοξοι τῶν μὴ ὀρθοδόξων. Οἱ ἀποδεχόμενοι τὰς διδασκαλίας τοῦ συμβόλου εἶναι ὀρθόδοξοι, οἱ μὴ ἀποδεχόμενοι ταύτας δὲν εἶναι.

Ἀφορμὴ πρὸς σύνταξιν τοῦ συμβόλου ἐδόθη κυρίως ἐκ τῆς αἰρέσεως τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρεσβυτέρου Ἀρείου, ὅστις ἀρνούμενος τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος ἐθεώρει τοῦτον ὡς ἄνθρωπον ἀπλοῦν, διὸ καὶ κατεδικάσθη ἢ διδασκαλία του ὑπὸ τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικῆς συνόδου· δεύτερον δ' ἐκ τῆς αἰρέσεως τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μακεδονίου, ὅστις ἠρνεῖτο τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔνεκα τοῦ ὁποίου κατεκρίθη ἢ διδασκαλία του ὑπὸ τῆς Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ἀποτελεῖται δὲ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἐκ 12 ἄρθρων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ α' πραγματεύεται περὶ Θεοῦ

Πατρός, τὸ β' μέχρι τοῦ ζ' περὶ τοῦ Θεοῦ Υἱοῦ, τὸ η' περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ θ' περὶ Ἐκκλησίας, τὸ ι' περὶ βαπτίσματος, τὸ ια' περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ τὸ ιβ' περὶ μελλούσης ζωῆς.

9. *Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τοῦ α' ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.*

«Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων».

Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου ὁμολογοῦμεν τὴν πίστιν μας εἰς τὸν ἓνα Θεόν, ὅστις λέγεται Πατήρ, διότι εἶναι κατὰ φύσιν Πατήρ τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ χάριν ὄλων τῶν ἀνθρώπων· παντοκράτωρ διότι κρατεῖ, δηλ. κυβερνεῖ τὸ σύμπαν· ποιητής, δηλ. δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, τὸ ὁποῖον ἐνταῦθα ἐκ τῶν δύο σπουδαιότερων τμημάτων του λέγεται οὐρανὸς καὶ γῆ. Εἶναι δημιουργὸς πάντων ὧν βλέπομεν (ζώων, φυτῶν κτλ.) καὶ πάντων ὧν δὲν βλέπομεν (ἀγγέλων καὶ πνευμάτων).

10. *Οὐσία καὶ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ.*

Ὁ Θεὸς εἶναι ἀπόλυτον ὄν, ἥτοι παντέλειον πνεῦμα στερούμενον ὕλης. Ὡς τοιοῦτος εἶναι: α') αἰώνιος, μὴ ἔχων οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος («ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ»¹⁾· β') ἀόρατος, ἐπειδὴ στερεῖται ὕλης, ἥτις μόνη εἶναι ὄρατή· γ') ἀχώρητος, δηλ. δὲν περιορίζεται εἰς χῶρον, ἀλλὰ τὸναντίον εἶναι πανταχοῦ παρῶν· δ') ἀνευδεής, ἥτοι οὐδενὸς ἔχει ἀνάγκην, ἀφοῦ εἶναι τέλειος· ε') ἀμετάβλητος, διότι ἀφοῦ εἶναι ἀπολύτως τέλειος δὲν δύναται νὰ γίνῃ τελειότερος οὔτε ἀτελέστερος, ὅτε θὰ ἔπαυε νὰ εἶναι Θεός· ς') παντογνώστης, διότι γνωρίζει

1) Ψαλ. ΠΘ', 2.

τὰ πάντα («Κύριε, σὺ ἔγνωσ πάντα» ¹⁾), οὐ μόνον τὰ συμβάντα καὶ τὰ συμβαίοντα ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, καὶ αὐτὰς τὰς σκέψεις καὶ τοὺς διαλογισμούς ²⁾ παντοδύναμος, διότι τὰ πάντα δύναται νὰ πράξῃ («οἶδα ὅτι πάντα δύνασαι, ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν» ³⁾)· μόνον ἁμαρτίαν δὲν δύναται νὰ διαπράξῃ, διότι ἡ διάπραξις ταύτης εἶναι ἔνδειξις ἀδυναμίας· ἢ) πάνσοφος, διότι τὰ πάντα ποιεῖ ἐν σοφίᾳ («πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» ⁴⁾)· θ') ἅγιος, ἦτοι ἀναμάρτητος («ἅγιος ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν» ⁵⁾)· ι') δίκαιος, διότι ἀμείβει τὸ ἀγαθὸν καὶ τιμωρεῖ τὸ κακὸν («ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ», ⁶⁾)· ια') πανάγαθος, διότι ἐπιθυμεῖ τὴν σωτηρίαν πάντων καὶ στέλλει τὰ δῶρα αὐτοῦ πρὸς πάντας («τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους» ⁷⁾)· ιβ') πιστός, ἦτοι ἐκτελεῖ πάντα ὅσα ὑπεσχέθη.

11. Ἡ Ἁγία Τριάς.

Ὁ εἷς κατ' οὐσίαν Θεὸς διακρίνεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ἢ τρία πρόσωπα, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἀποτελοῦν δὲ καὶ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις ἓνα μόνον τρισυπόστατον Θεόν, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον, οὐχὶ δὲ τρεῖς Θεοὺς, διότι μία καὶ ἐντελῶς ἡ αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία τῶν τριῶν ὑποστάσεων, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο λέγονται ὁμοούσιοι.

Διακρίνονται δ' αἱ τρεῖς ὑποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων μόνον κατὰ τὸ ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ Υἱὸς γεννητὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς.

Πῶς ὁ εἷς Θεὸς διακρίνεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἓνα μόνον Θεόν, εἶνε μυστήριον, δηλ. δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

1) Ψαλ. ΡΔΗ', 3. 2) Ἰώβ. ΜΒ', 2. 3) Ψαλ. ΡΓ', 24. 4) Λευιτ. ΙΘ', 2. 5) Ῥωμ. Β', 6. 6) Ματθ. Ε', 45.

Ἐδίδαξεν ὁμοῦς εἰς ἡμᾶς τὴν ἀλήθειαν τῆς Τριάδος ὁ Σωτῆρ, ὁ ὁποῖος παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ βαπτίζουσιν «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹⁾». Ἐφανερῶθη δ' εἰς ἡμᾶς ἡ Ἁγία Τριάς κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Σωτῆρος, ὅτε, ἐνῶ ὁ Υἱὸς ἐβαπτίζετο, ὁ Πατὴρ ἔλεγεν: «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα²⁾», καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατέβη ἐπ' αὐτὸν ὡς περιστερά³⁾.

12. Ὁ Θεὸς δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος.

Ὁ Θεός, ἐνῶ οὐδὲν ὑπῆρχεν, ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενός, διὰ μόνου τοῦ λόγου του. Ἐδημιούργησε δὲ τοῦτον ἐξ ἀγάπης, ἑταιρῆς δηλ. ἤθελε νὰ καταστήσῃ καὶ ἄλλα ὄντα ἐκτὸς αὐτοῦ εὐτυχῆ.

Τὸ τελειότερον ὄν, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος διαφέρει τῶν ἄλλων ζώων, διότι δὲν ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ σώμα, ὡς αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ψυχὴν ἀνευ ὕλης καὶ ἀθάνατον. Ἐδημιουργήθη δ' ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα (δηλ. ἔλαβε νοῦν καὶ ἐλευθέραν θέλησιν) καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ (δηλ. δύναται ἂν θέλῃ νὰ ὁμοιωθῇ ὅπωςδήποτε πρὸς τὸν Θεόν). Κατάγονται δὲ πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐκ τοῦ ζεύγους τῶν πρωτοπλάστων, ἦτοι τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὔας.

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε πρὸ τοῦ ὕλικου κόσμου ὄντα ἀνώτερα τοῦ ἀνθρώπου, τοὺς ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀσώματοι, ἀόρατοι, ἀθάνατοι, καὶ ἔχουν ὡς ἔργον ν' ἀγγέλλουν καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ προστατεύουν τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους. Τινὲς ὁμοῦς τῶν ἀγγέλων παρήκουσαν ἀπὸ ἀλαζονείαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθησαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐγιναν πονηροὶ δαίμονες· ἔργον των εἶναι νὰ ἀντενεργοῦν εἰς

1) Ματθ. ΚΗ', 19.

2) = τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἀγαπῶ.

3) Ματθ. Γ' 13—17.

τὸ θεῖον θέλημα καὶ νὰ παρακινουῦν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὸ κακὸν, χωρὶς γὰρ δύνανται ὁμῶς νὰ ἐξαναγκάσουν τινὰ εἰς τοῦτο. 8

13. Ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστων καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Οἱ πρωτόπλαστοι ἔλαβον ἀπὸ τὸν Θεὸν μέγιστα πνευματικὰ καὶ ὑλικά ἀγαθὰ, καὶ ὡς τόπον κατοικίας τῶν εὐφορώτατον κήπον, τὸν Παράδεισον, ἔνθα εὐρίσκοντο εἰς διαρκῆ ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπῆλαιον πάντων τῶν ἀγαθῶν ὅσα εὐρίσκοντο ἐντὸς αὐτοῦ.

Διὰ νὰ δοκιμάσῃ ὁμῶς αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ διὰ νὰ τοὺς γυμνάσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ πονηροῦ, ἀπηγόρευσε εἰς αὐτοὺς νὰ φάγουν ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη οὕτω, διότι οἱ πρωτόπλαστοι θὰ κατεδεικνύοντο καλοὶ μὲν ἐὰν δὲν ἔτρωγον ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ δένδρου τούτου, κακοὶ δ' ἐὰν ἔτρωγον.

Ἐπειδὴ οἱ πρωτόπλαστοι ἔκαμον κακὴν χρῆσιν τοῦ αὐτεξουσίου των καὶ παρήκουσαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, παρὰ τοῦ ὁποῖου εἶχον λάβει τόσα ἀγαθὰ, κατεδείχθησαν ἀνάξιοι τῶν εὐεργεσιῶν του πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐτιμωρήθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Ἐνεκα δηλ. τῆς ἁμαρτίας ἐξεδιόχθησαν οἱ πρωτόπλαστοι ἐκ τοῦ Παραδείσου, ὁ νοῦς των ἐσκοτίσθη καὶ ἔγιναν εὐπαθεῖς καὶ θνητοί.

Ἐπειδὴ δὲ ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος κατὰγεται ἐκ τοῦ ζεύγους τῶν πρωτοπλάστων, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦτο θεωροῦνται προπάτορες τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ἐνοχὴ καὶ αἱ συνέπειαι τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος μετεδόθησαν εἰς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Οὕτω δ' ἐξησθένησε καὶ διεστράφη ὁ νοῦς καὶ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον ἔλαβε τάσιν τινὰ πρὸς τὸ κακὸν καὶ ἔχει ἀνάγκην τῆς θείας βοηθείας πρὸς ἐνίσχυσιν εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ κακοῦ. Ἐκτοτε εἰσηλθὼν εἰς τὸν

κόσμον τὰ πάθη, οἱ πόνοι, αἱ ἀσθένειαι καὶ ὁ θάνατος. Μόνον δ' ὁ Θεάνθρωπος εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἐνοχλῆν καὶ τὰς συνεπειὰς τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. ✓

14. Περὶ τῆς Θείας προνοίας.

Ὁ Θεὸς ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὸν κόσμον δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὴν τύχην του, ἀλλὰ φροντίζει περὶ αὐτοῦ. Ἡ φροντίς αὕτη τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου λέγεται θεία πρόνοια. Ὁ Θεὸς δὲν προνοεῖ μόνον νὰ μὴ καταστραφῇ ὁ κόσμος, ἤτοι δὲν συντηρεῖ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ φροντίζει ὅπως ἐπιτύχῃ ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον οὗτος ἐδημιουργήθη, ἤτοι κυβερνᾷ αὐτόν.

Ὁ Θεὸς φροντίζει διὰ τὰ ἐλάχιστα ὄντα τοῦ κόσμου, καὶ δι' αὐτὰ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ διὰ τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ, ὡς εἶπεν ὁ Σωτὴρ. ¹⁾ Ἰδιαίτερος ὁμως προνοεῖ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νοῦν καὶ ἐλευθέραν θέλησιν καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἔστειλε χάριν τῆς σωτηρίας του τοὺς προφήτας, τὸν ἴδιον αὐτοῦ Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἡ θεία πρόνοια μᾶς προφυλάττει ἀπὸ πλείστου κινδύνου, διότι «εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν;»²⁾).

15. Γενικὴ διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ περὶ τοῦ Θεανθρώπου.

Μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα ἢ διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων ἠῤῥαξαν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῇ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων.

1) Ματθ. ζ', 26 κ. ε. «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πτερινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὅτι οὐ σπειροῦσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ σνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ' ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν. Καταμάθετε τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ πῶς ἀυξάνουσιν· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νῆθει· λέγω δ' ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων.»

2) Ρωμ. Η', 34.

Διὰ τοῦτο «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου», ¹⁾ δηλ. ὅτε ἐξεγείλησε τὸ κακόν, ὁ Θεὸς ἔστειλε χάριν τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος τὸν ἴδιον αὐτοῦ Υἱόν, ὁ ὁποῖος κατῆλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ ἔλαβε σάρκα ἀνθρωπίνην ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνηνθρώπησεν (750 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης). Οὕτως ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τέλειος Θεός, γίνεται συγχρόνως καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐν μιᾷ λέξει Θεάνθρωπος. Ὡς τέλειος μὲν Θεὸς εἶναι ἐντελῶς τῆς αὐτῆς οὐσίας μετὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς τέλειος δ' ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, ὁμοῖος κατὰ πάντα πρὸς ἡμᾶς ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας.

Κατὰ ταῦτα ἡ μία ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ διακρίνεται εἰς δύο φύσεις, τὴν θεϊαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, αἱ ὁποῖαι ἐνοῦνται εἰς μίαν ὑπόστασιν.

26. *Κείμενον καὶ ἐρμηνεῖα τοῦ β' ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως περὶ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος.*

Τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς περὶ τοῦ Θεο-ἀνθρώπου τοῦ Σωτῆρος συνώψισε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως εἰς τὰ ἄρθρα β'-ζ', ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν β' πραγματεύεται περὶ τῆς θεότητος, τὰ δὲ γ'-ζ' περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ.

Τὸ β' ἄρθρον τοῦ συμβόλου ἔχει οὕτω: «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ νοηθῇ τὸ ῥῆμα τοῦ α' ἄρθρου, τὸ «πιστεύω», ὁ Σωτὴρ καλεῖται Κύριος, ὡς κύριος τοῦ σύμπαντος. Ἰησοῦς ἦτο τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν

1) Γαλλ. Δ'. 4.

ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του· σημαίνει δὲ τὸν Σωτῆρα. Χριστοὺς ἐκάλουν οἱ Ἑβραῖοι τοὺς βασιλεῖς ἐπειδὴ ἐχορίοντο διὰ μύρου, ὅταν ἀνελάμβανον τὴν ἐξουσίαν· ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ πνευματικὸς βασιλεὺς τῆς ἀνθρωπότητος, καθιερωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὀνομάσθη Χριστός. Καλεῖται δὲ ὁ Σωτῆρ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι ὁ μόνος κατὰ φύσιν υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς δὲ οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα κατὰ χάριν τέκνα αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐγεννήθη πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἤτοι προαιωνίως, ὅπως καὶ ὁ Πατήρ. Καλεῖται δὲ φῶς, ἐπειδὴ φωτίζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἐκ φωτός, ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ὅπως δὲ τὰ δύο φῶτα εἶναι τῆς αὐτῆς φωτεινῆς οὐσίας, οὕτω Πατήρ καὶ Υἱὸς εἶναι τῆς αὐτῆς θείας οὐσίας. Ὁ Σωτῆρ εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς γεννηθεὶς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Ἀφοῦ δ' εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ καὶ δὲν ἐποιήθη, ὡς οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα. Ὁ Υἱὸς μὲ μίαν λέξιν εἶναι ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα, ἤτοι ἐντελῶς τῆς αὐτῆς οὐσίας πρὸς αὐτόν. Ἐπειδὴ δ' ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται ἄλλως καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, διὰ δὲ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐδημιουργήθη τὸ σύμπαν, λέγεται εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου τούτου «δι' οὗ (Υἱοῦ ἢ Λόγου) τὰ πάντα ἐγένετο».

27. *Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τῶν ἄρθρων γ'—ζ' τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως περὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Σωτῆρος.*

Περὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Σωτῆρος πραγματεύονται τὰ ἄρθρα γ'—ζ' τοῦ συμβόλου, ἔχοντα οὕτω:

γ') Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατέλθοντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

δ') Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

ε') Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

ς') Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

ζ') Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

Ἐκ τῶν ἄρθρων τούτων τὸ μὲν γ' διδάσκει ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατήλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ ἔλαβε σάρκα ἀνθρωπίνην ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου, τὴν ὁποίαν ἐβοήθησε τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Τὸ δ' διδάσκει ὅτι χάριν ἡμῶν ὁ Σωτὴρ, ἡγεμονεύοντος τῆς Ἰουδαίας τοῦ Ποντίου Πιλάτου, ἐσταυρώθη, ἔπαθε καὶ ἐτάφη.

Τὸ ε' διδάσκει ὅτι, ὡς διδάσκουν αἱ Γραφαί, ὁ Σωτὴρ ἀνέστη τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὸν θάνατόν του. (Ὁ Σωτὴρ ἀπέθανε τὴν Παρασκευὴν ὥρα 3 μ. μ. καὶ ἀνέστη τὰ ἑξημερῶματα τῆς Κυριακῆς. Παρήλθε δηλ. τὸ ὑπόλοιπον τῆς Παρασκευῆς, δλόκληρον τὸ Σάββατον καὶ μέρος τῆς Κυριακῆς· οὕτω δὲ ὑπολογίζονται τρεῖς ἡμέραι).

Τὸ ς' ἄρθρον διδάσκει ὅτι ὁ Σωτὴρ 40 ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀνελήφθη καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, δηλ. ἐτιμήθη ἑξαιρέτως ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσεν.

Τὸ δὲ ζ' ἄρθρον διδάσκει ὅτι ὁ Σωτὴρ θὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν γῆν, ἐνδόξως ὁμως καὶ οὐχὶ ταπεινῶς ὡς τὴν πρώτην φοράν, διὰ νὰ κρῖνῃ τοὺς ζῶντας καὶ τοὺς νεκροὺς καὶ θὰ εἶναι ὁ αἰώνιος βασιλεὺς τῆς ἀνθρωπότητος.

18. Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Σωτὴρ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὸν κόσμον διὰ τῆς διδασκαλίας του, τοῦ παραδείγματός του καὶ τοῦ θανάτου του.

α) *Διὰ τῆς διδασκαλίας του.* Ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε τὴν τελείαν δογματικὴν καὶ ἠθικὴν διδασκαλίαν. Κατ' αὐτὴν ὁ Θεὸς εἶναι ὁ πανάγαθος Πατὴρ πάντων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς εἶναι πρὸς ἀλλήλους ἀδελφοὶ καὶ συνεπῶς ἴσης ἀνθρωπίνης ἀξίας.

Ἐκ τῆς ἀδελφότητος ταύτης πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐξάγεται ὅτι πρέπει πάντας ν' ἀγαπῶμεν, ἡ ἀγάπη δ' αὕτη πρὸς τὸν πλησίον εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα τῶν Χριστιανῶν. («Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις»¹⁾).

Τὴν διδασκαλίαν του ὁ Σωτὴρ διετύπωσεν εἰς διαφοροὺς ὁμιλίας του καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριέλαβε τὰς κυριωτέρας ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Συχνάκις δ' ἐπίσης ὁμιλεῖ διὰ παραβολῶν, ἤτοι διὰ πλαστῶν διηγήσεων, ἐκ τῶν ὁποίων προκύπτει ὡς πόρισμα θρησκευτικὴ ἢ ἠθικὴ τις ἀλήθεια.

β) *Διὰ τοῦ παραδείγματός του.* Τὴν ὑψίστην ἀρετὴν δὲν ἐδίδαξε μόνον ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ καὶ πρῶτος ἐφήρμοσεν εἰς τὸν βίον του· ἐγένετο δ' οὕτω δι' ἡμᾶς τέλειον ὑπόδειγμα ἀρετῆς, «ὅς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδ' εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»²⁾). Οὕτως ὁ Σωτὴρ ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς παράδειγμα τέλειον «ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἔχουσιν αὐτοῦ»³⁾).

γ) *Διὰ τοῦ θανάτου του.* Ἐπεσφράγισε δὲ ὁ Σωτὴρ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν βίον του διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου του, διὰ τοῦ ὁποίου ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὸ ὑψιστον δίδαγμα νὰ θυσιάζωμεν τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μας πρὸ τοῦ καθήκοντος. Κυρίως ὁμοῦς ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος κατήλλαξεν ἤτοι συνεφλίωσε τὸν Θεὸν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ ὁποία εἶχεν ἀπομακρυνθῆ

1) Ἰωάν. ΙΓ', 35.

2) Α', Πέτ. Β', 22.

3) Α', Πέτ. Β', 22.

ἀπ' αὐτοῦ συνεπεία τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, καὶ οὕτω κατωρθώθη ἡ ἀναγέννησις καὶ ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος.

19. *Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τοῦ ἡ' ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως περὶ Ἁγίου Πνεύματος.*

Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πραγματεύεται τὸ ὄγδοον ἄρθρον τοῦ συμβόλου, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἑξῆς: «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν».

Καὶ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐξυπακούεται τὸ ῥῆμα τοῦ α' ἄρθρου, τὸ πιστεύω. Τὸ Πνεῦμα καλεῖται ἅγιον, δηλαδὴ ἀναμάρτητον· κύριον, διότι ἐξουσιάζει τὸ σύμπαν ζωοποιόν, διότι δίδει πνευματικὴν ζωὴν εἰς τοὺς πιστούς. Τὸ Ἁγιον Πνεῦμα, ὡς ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ¹⁾, ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐσφαλμένως διδάσκει ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, τὴν ὁποῖαν ἀκολουθοῦν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ οἱ Διαμαρτυρούμενοι. Ἀφοῦ τὸ Ἁγιον Πνεῦμα εἶναι ἴδιον πρόσωπον τῆς Τριάδος πρέπει γὰρ προσκυνῆται καὶ γὰρ δοξάζεται μετὰ τὴν αὐτὴν τιμὴν καὶ δόξαν μετὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶναι ὁμοούσιον. Ἐφανερώθη δὲ καὶ ἐλάλησε τὸ Ἁγιον Πνεῦμα εἰς τὸν κόσμον διὰ τῶν Προφητῶν, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου οὗτοι φωτιζόμενοι ἐκήρυξαν. Τὸ Ἁγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτησεν ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους τὴν Πεντηκοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, πρὸς παρηγορίαν καὶ ἐνίσχυσιν αὐτῶν. Ἐκτοτε δὲ παραμένει διαρκῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, προφυλάττει δὲ ταύτην ἀπὸ πάσαν πλάνην καὶ ἐνισχύει τοὺς πιστούς!

1) Ἰωάν. ΙΕ', 26.

20. *Κείμενον και ἐρμηνεία τοῦ θ' ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως περὶ Ἐκκλησίας.*

Τὸ ἕνατον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως πραγματεύεται περὶ Ἐκκλησίας, ἔχει δ' ὡς ἑξῆς: «Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν» (ἐννοεῖται πάλιν τὸ ῥῆμα πιστεύω).

Ἐκκλησία λέγεται εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τὸ σύνολον τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, οἱ ὅποιοι συνδέονται πρὸς αὐτὸν καὶ μεταξύ των διὰ τῆς αὐτῆς ὀρθοδόξου πίστεως, λατρείας καὶ διοικήσεως.

Ἡ Ἐκκλησία λέγεται μία, διότι ἡ ἀληθὴς ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι δογματικῶς μία, ἡ μόνη ἡ ὁποία διεφύλαξεν ἀμετάβλητον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἡ Ἐκκλησία λέγεται ἁγία, διότι εἶναι ἄνευ ἁμαρτίας καὶ πλάνης· καθολικὴ, διότι εἶναι ἐξηπλωμένη εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην· ἀποστολική, διότι διεδόθη καὶ ἐστερεώθη διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων, ἰδίως ἀπὸ τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ 33 μ. Χ., ὅτε ἀπεστάλη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἐνίσχυσίν των τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἡ Ἐκκλησία ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, μέλη δ' αὐτῆς εἶναι πάντες οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, λατρείαν καὶ διοίκησιν.

Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας διαιροῦνται εἰς κληρικούς, οἱ ὅποιοι κυβερνοῦν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἱερουργοῦν, καὶ εἰς λαϊκούς.

21. *Κείμενον και ἐρμηνεία τοῦ ι' ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.*

Τὸ ι' ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ βαπτίσματος, ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὁμο-

λογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν», δηλαδή: ὁμολογῶ ὅτι διὰ τοῦ βαπτίσματος συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι.

Ἐπειδὴ ὁμως ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ (τῷ Δ') θὰ γίνῃ λόγος περὶ μυστηρίων γενικῶς καὶ ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν ἰδιαιτέρως, ἐκεῖ θὰ πραγματευθῶμεν καὶ περὶ τοῦ βαπτίσματος.

22. *Κείμενον καὶ ἐρμηνεῖα τῶν ἄρθρων ια' καὶ ιβ' τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ μελλούσης ζωῆς.*

Τὰ ἄρθρα ια' καὶ ιβ' τοῦ συμβόλου πραγματεύονται περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ μελλούσης ζωῆς, ἔχουσι δ' οὕτως: ια') «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν»· ιβ') «Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.»

Μετὰ τὸν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνθρώπου χωρισμὸν τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, τὸ μὲν σῶμα, ὡς ὑλικόν, ἀποσυντίθεται, ἡ δὲ ψυχὴ, ὡς αὔλος, μένει ἀθάνατος καὶ παραμένει μέχρι τῆς μελλούσης παρουσίας τοῦ Κυρίου εἰς τὴν μέσην κατάστασιν τῶν ψυχῶν· ἐκεῖ ἀναλόγως τῶν πράξεων ἢ προαπολαύει μακαριότητός τινος ἢ ὑφίσταται ποινὴν τινα, μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς μελλούσης κρίσεως.

Ἐν ἡμέρᾳ δηλ. τὴν ὁποίαν οὐδεὶς γνωρίζει πλὴν τοῦ Θεοῦ, τὰ σώματα τῶν θανόντων θὰ ἀναστοῦν εἰς μορφὴν πνευματικωτέραν τῆς σημερινῆς καὶ ἀθάνατα, καὶ θὰ ἐνωθοῦν μετὰ τῶν ψυχῶν των, τὰ δὲ σώματα τῶν ζώντων θὰ ἀλλάξουν, θὰ γίνουν δηλ. καὶ ταῦτα πνευματικώτερα καὶ ἀθάνατα. Συγχρόνως θὰ γίνῃ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου, ἤτοι θὰ γίνῃ ἀνακαίνισις αὐτοῦ καὶ θὰ καταστῇ οὗτος ἄφθαρτος. Τότε θὰ συμβῇ ἡ ἐνδοξος, χαροποιὸς διὰ τοὺς δικαίους καὶ φοβερὰ διὰ τοὺς πονηροὺς δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου ὅπως κριθοῦν πάντες. Ἐκαστος θὰ κριθῇ ἀναλόγως τῶν ἔργων του

(«ἀποδώσει ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ».) Τοῦτο θαυμασίως κατέδειξεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως,¹⁾ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ χορτάζων πεινῶντα, ὁ ποτιζὼν διψῶντα, ὁ φιλοξενῶν ξένον, ὁ ἐνδύων γυμνόν, ὁ ἐπισκεπτόμενος ἀσθενῆ καὶ ὁ ἐρχόμενος πρὸς τὸν ἐν φυλακῇ εἶναι τὸ αὐτό, ὡς νὰ εὐεργετῇ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα. Καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ θὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν παράδεισον, ἔνθα θὰ ζοῦν μὲ γαλήνην, μακρὰν πάσης θλίψεως καὶ στενοχωρίας, εὐρισκόμενοι εἰς σχέσιν καὶ κοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους· οἱ δὲ πονηροὶ θὰ καταδικασθοῦν εἰς τὴν κόλασιν, ἔνθα θὰ ἐλέγχῃ αὐτοὺς ἡ συνειδήσις των καὶ θὰ ὑποφέρουν πόνους καὶ θλίψεις.

Πότε θὰ γίνῃ ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου δὲν γνωρίζομεν, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴμεθα πάντοτε ἑτοιμοὶ· διὰ νὰ διδάξῃ δὲ τοῦτο ὁ Σωτὴρ εἶπε τὴν παραβολὴν τῶν 10 παρθένων.²⁾

Αἱ ἀμοιβαὶ τοῦ παραδείσου καὶ αἱ ποινὰὶ τῆς κόλασεως εἶναι αἰώνιοι. Δὲν εἶναι δ' αἱ αὐταὶ διὰ πάντα, ἀλλὰ ποικίλουν ἀναλόγως τῶν πράξεων ἐκάστου.

Δ'

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

23. Περὶ μυστηρίων γενικῶς.

Ἐπάρχουν τελεταὶ τινες τῆς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι διακρίνονται τῶν λοιπῶν, διότι ὠρίσθησαν ὑπὸ τοῦ

1) Ῥωμ. Β', 6.

2) Ματθ. ΚΕ', 31-46.

3) Ματθ. Κ', 1-13.

Χριστοῦ ἢ τῶν Ἀποστόλων, καὶ διότι κατὰ τὴν τέλεσιν αὐτῶν μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς μυστηριωδῶς ἢ ἀόρατος χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδὴ εἰς τὰς τελετὰς ταύτας ἐπενεργεῖ μυστηριωδῶς ἢ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λέγονται μυστήρια.

Κατὰ ταῦτα μυστήρια λέγονται αἱ ἱεραὶ τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας μας κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ὁποίων μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς μυστηριωδῶς ἢ ἀόρατος χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτὰ: Τὸ βάπτισμα, τὸ χοῖσμα, ἡ μετάνοια ἢ ἑξομολόγησις, ἡ θεία εὐχαριστία ἢ μετάληψις, ἡ ἱερωσύνη, ὁ γάμος καὶ τὸ εὐχέλαιον. Ἐκ τῶν μυστηρίων τούτων τὰ μὲν 4 πρῶτα εἶναι ὑποχρεωτικὰ διὰ πάντα Χριστιανόν, τὰ δὲ 3 τελευταῖα μὴ ὑποχρεωτικὰ ἀλλὰ προαιρετικὰ, ἢ τέλεσις τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεσιν, ἤτοι τὴν ἐλευθέραν θέλησιν ἐκάστου.

Διὰ τὰ ἐπενεργοῦν τὰ μυστήρια ἐπὶ τῶν πιστῶν ἀπαιτεῖται ἐκ μέρους τῶν πίστις καὶ προπαρασκευὴ εἰς ἀποδοχὴν τούτων.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἐπίσης ἑπτὰ μυστήρια, τὰ αὐτὰ ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὁμῶς ἀποδέχονται μόνον δύο, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν θείαν εὐχαριστίαν, θεωροῦν δὲ τὰ λοιπὰ ὡς ἀπλῶς τελετὰς· διαφέρει δ' ἡ τελετὴ τοῦ μυστηρίου ὅτι δὲν μεταδίδεται κατ' αὐτὴν θεία χάρις.

24. Τὸ βάπτισμα.

Ὁ Ἰησοῦς ὄχι μόνον ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔστειλε τοὺς μαθητὰς του νὰ κηρύξουν παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς νὰ βαπτίζουσιν «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹⁾.

Ὁ βαπτιζόμενος βυθίζεται τρις ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ καὶ ἀναδύεται ἐξ αὐτοῦ ἐν ὀνόματι

1) Ματθ. ΚΗ', 19.

τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Βαπτίζομενος δὲ καθαρίζεται ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἐὰν δ' εἶναι ἐνήλικος καὶ ἀπὸ τὰς ἰδίας του ἁμαρτίας καὶ γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ ταῦτα βάπτισμα λέγεται τὸ μυστήριον κατὰ τὸ ὁποῖον ἐνῶ ὁ πιστὸς καταδύεται τρις εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀναδύεται ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἱερέως, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθαρίζεται ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἐὰν δ' εἶναι ἐνήλικος καὶ ἀπὸ τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, καὶ γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τὴν ἐπενεργήσῃ τὸ βάπτισμα, ὡς καὶ πάντα τὰ μυστήρια, πρέπει ὁ βαπτίζομενος νὰ ἔχη πίστιν, διὰ τοῦτο πρέπει οὗτος νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν του καὶ ὕστερον νὰ βαπτισθῇ. Ἔνεκα τούτου κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας πρὶν ἢ βαπτισθῇ τις ἐδιδάσκετο τὴν κατήχησιν. Ὅταν ὅμως βραδύτερον εἰσῆχθη ὁ νηπιοβαπτισμὸς, διὰ τὴν μὴ ἀποθνήσκουν τὰ παιδία ἀβάπτιστα, ὠρίσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἀνάδοχος, ὁ ὁποῖος ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ βαπτιζομένου λέγει τὸ πιστεύω καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν θρησκευτικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ βαπτιζομένου. Ὁ ἀνάδοχος πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ὀρθόδοξος.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀντὶ τὴν βαπτίξῃ ῥαντίζει μὲ ὕδωρ τοὺς πιστοὺς, ἐναντίον τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς συνηθείας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Καὶ εἰς τὴν διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν εἰσῆχθη τὸ ῥάντισμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τελεῖται μόνον εἰς ἐξαιρετικὴν περίστασιν, ὅταν ἡ βύθισις εἰς τὸ ὕδωρ θὰ ἠδύνατο νὰ βλάψῃ τὴν υγίειαν. Εἰς ὑψίστην δ' ἀνάγκην, ἐὰν ὑπάρχῃ φόβος μὴ ἀποθάνη τις ἀβάπτιστος, γίνεται τὸ βάπτισμα ἐν ἀέρι· οἰοσδήποτε δηλ. ἀνὴρ ἢ γυνή, ὑψοῖ τρις τὸ παιδίον εἰς τὸν ἀέρα, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριᾶδος καὶ θεωρεῖται τοῦτο βαπτισμένον, ἐὰν ὅμως ἐπιζήσῃ βαπτίζεται πάλιν κανονικῶς.

25. *Τὸ Χρῖσμα.*

Εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα τελεῖται καὶ ἕτερον μυστήριον, τὸ χρῖσμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς χρίει (= ἀλείφει) τὸν βαπτισθέντα μὲ ἅγιον μύρον. Τὸ μύρον κατασκευάζεται τὴν Μ. Τετάρτην εἰς τὰ Πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως ἐξ ἐλαίου καὶ 40 περίπου ἀρωματωδῶν ὕλων, ἀγιάζεται δὲ κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μ. Πέμπτης, καὶ ἐκεῖθεν στέλλεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας. Ἐνῶ δ' ὁ ἱερεὺς χρίει τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ βαπτισθέντος μὲ μύρον λέγει τὰς λέξεις «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου», δηλ. ἡ χρίσις αὕτη ἐπισφραγίζει, ἐπιβεβαιοῖ ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν βαπτισθέντα· διότι τὸ χρῖσμα τελεῖται διὰ νὰ λάβῃ ὁ βαπτισθεὶς τὰ χαρίσματα ἢ τὰς δωρεὰς ἢ τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην, χαράν, σοφίαν κ.λ.π.).

Κατὰ ταῦτα χρῖσμα λέγεται τὸ μυστήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐνῶ ὁ πιστὸς χρίεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως δι' ἁγίου μύρου, λαμβάνει τὰς δωρεὰς τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν μόνον ὁ ἐπίσκοπος δύναται νὰ τελέσῃ τὸ χρῖσμα, τὸ ὁποῖον δὲν τελεῖται εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ βαπτισθέντος ἐκμάθησιν τῆς κατηχήσεως, ὕστερον ἀπὸ τὸ ἔβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας.

26. *Ἡ μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις.*

Ἐὰν ὁ πιστὸς ἀμαρτήσῃ μετὰ τὸ βάπτισμα ὀφείλει νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ἐξομολογηθῇ τὰς ἀμαρτίας του εἰς τὸν πνευματικὸν μὲ εἰλικρίνεια καὶ μὲ συντριβὴν καρδίας διὰ νὰ συγχωρηθῇ παρ' αὐτοῦ. Αἱ ἀμαρτίαι δὲ αἱ ὁποῖαι συγχωροῦνται ἀπὸ τὸν πνευματικὸν συγχωροῦνται καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅπως εἶπεν ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς μαθητὰς του: «Λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινὼν ἀφῆτε

τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε κεκράτηνται»). Οἱ ἀπόστολοι δὲ μετέδωκαν τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους των, ἤτοι τοὺς ἐπισκόπους, μὲ ἄδειαν τῶν ὁποίων τελοῦν τὸ μυστήριον πρεσβύτεροι ὀριζόμενοι ὑπ' αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι λέγονται πνευματικοί. Κατὰ τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ πιστὸς ἐξομολογεῖται εἰς τὸν ἱερέα τὰς ἁμαρτίας του, ὁ δὲ ἱερεὺς ἀναγινώσκει συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ ἐπιθέτει τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐξομολογηθέντος.

Τὸ μυστήριον τοῦτο τελεῖται ὁσάκις ὁ πιστὸς αἰσθάνεται ἀνάγκην, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς λήψεως τῆς θείας εὐχαριστίας.

Κατὰ ταῦτα μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις λέγεται τὸ μυστήριον, κατὰ τὸ ὅποιον ἐνῶ ὁ πιστὸς μετανοεῖ καὶ ἐξομολογεῖται εἰλικρινῶς εἰς τὸν πνευματικὸν τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτίας του, λαμβάνει παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ πνευματικοῦ τὴν συγχώρησιν αὐτῶν. *δ' εὐχ' εὐχ'*

27. *Ἡ Θεία Εὐχαριστία.*

Ὁ Σωτὴρ μίαν ἐσπέραν πρὸ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου συνέφαγε μετὰ τῶν μαθητῶν του τὸν μυστικὸν δεῖπνον. Κατ' αὐτὸν ἔλαβε τὸν ἄρτον καὶ ἀφοῦ τὸν ἠλόγησεν ἔδωκεν ἐξ αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του, εἰπὼν : «Λάβετε φάγετε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου...». Ὑστερον δ' ἔλαβε τὸ ποτήριον πλήρες οἴνου, κατ' ἀφοῦ ἠεὐχαρίστησε τὸν Θεὸν εἶπε : «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου...»²). Εἶπε δ' ὁ Σωτὴρ : «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ»³). Καὶ παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του : «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»⁴).

1) Ἰωάν. Κ', 23.

2) Ματθ. ΚΣΤ', 26—28.

3) Ἰωάν. ΣΤ', 56.

4) Λουκ. ΚΒ', 19.

Οὕτως ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, τὸ ὁποῖον οἱ μαθηταὶ του ἐτέλουν τακτικῶς καὶ ἐξ αὐτῶν μετεδόθη μέχρις ἡμῶν ὡς τὸ κέντρον τῆς θείας λατρείας.

Πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου γίνεται χρῆσις ἄρτου καὶ οἴνου ἐρουθροῦ μεμιγμένου μεθ' ὕδατος, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι, ὅτε ἐκεντήθη ἡ πλευρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπὸ τινος στρατιώτου ἔρρευεν αἷμα καὶ ὕδωρ ¹⁾). Μετουσιοῦται δέ, δηλ. μεταβάλλεται διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ ἄρτος εἰς σῶμα Χριστοῦ ὅταν ὁ ἱερεὺς εὐχεται τοῦτο εἰς τὸν Θεόν, λέγων: «Ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δ' ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ». Ὁ ἐπαξίως μεταλαμβάνων τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου καὶ οἴνου, μεταλαμβάνει αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνοῦται μετ' αὐτοῦ καὶ λαμβάνει ζωὴν αἰώνιον· ὁ ἀναξίως ὁμως μεταλαμβάνων διαπράττει μέγιστον ἀμάρτημα ²⁾).

Κατὰ ταῦτα θεία εὐχαριστία λέγεται τὸ μυστήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ πιστὸς μεταλαμβάνων τοῦ εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ μεταβληθέντος ἄρτου καὶ οἴνου, ἐνοῦται μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ λαμβάνει ζωὴν αἰώνιον.

Εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεσαίωνος, ἀντὶ συνήθους ἄρτου δίδονται ἄζυμα· ἐκ δὲ τοῦ ἡγιασμένου οἴνου δίδεται μόνον εἰς τοὺς κληρικούς, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς λαϊκούς. Δὲν δύναται δ' ὁ παῖς νὰ μεταλάβῃ πρὶν λάβῃ τὸ χρῶμα. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι μεταλαμβάνουν καὶ ἄρτου καὶ οἴνου· οἱ μὲν Λουθηρανοὶ ἄζυμον, οἱ δὲ Καλβινισταὶ ἐνζύμου ἄρτου.

28. Ἡ ἱερωσύνη.

Ὁ Σωτήρ, ὅτε ἐξέλεξε τοὺς Ἀποστόλους, ἔδωκεν εἰς

1) Ἰωάν. ΙΘ', 34.

2) Α' Κορ. ΙΑ', 29: «Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτοῦ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου».

αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν νὰ διοικοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ τελοῦν τὰ μυστήρια καὶ νὰ κηρύττουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οὗτοι δὲ μετέδιδον τὴν ἐξουσίαν ταύτην, διὰ χειροθεσίας, εἰς τοὺς διαδόχους των. οὕτω δὲ συνέστη ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης. Κατὰ τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος ἐπιθέτει τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν χειροτονοῦμενον καὶ ἀναγινώσκει εὐχὴν διὰ νὰ κατέλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ θεία χάρις, ἡ ὁποία προχειρίζεται αὐτὸν εἰς ἓνα τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν.

Κατὰ ταῦτα ἱερωσύνη λέγεται τὸ μυστήριον κατὰ τὸ ὁποῖον ἐνῶ ὁ ἐπίσκοπος ἀναγινώσκει εὐχὴν καὶ ἐπιθέτει τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν χειροτονοῦμενον, ἐπικαλεῖται τὴν ἐπ' αὐτὸν κάθοδον τῆς θείας χάριτος, ἡ ὁποία προχειρίζεται αὐτὸν εἰς ἓνα τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν.

Εἶναι δ' οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τρεῖς : Τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου. Ὁ ἐπίσκοπος διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς περιφερείας του, τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια καὶ πάσας τὰς τελετάς, καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ πρεσβύτερος τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια πλὴν τῆς ἱερωσύνης, τὴν ὁποῖον μόνον ὁ ἐπίσκοπος δύναται νὰ τελέσῃ, καὶ τῆς μετανοίας τὴν ὁποῖαν τελεῖ μόνον μὲ ἐιδικὴν ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου, καὶ πάσας τὰς τελετάς πλὴν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ μύρου, ἔτι δὲ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ διάκονος διακονεῖ, ἤτοι βοηθεῖ μόνον κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων, μὴ δικαιούμενος νὰ τελέσῃ αὐτὸς ταῦτα, καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μὲ ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου.

Εἰς ἕκαστον τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν διεμορφώθησαν ἐξ ἱστορικῶν λόγων διάφοροι τίτλοι (οὕτω λ. χ. οἱ ἐπίσκοποι τῶν μεγάλων πόλεων ὀνομάσθησαν ἀρχιεπίσκοποι, τῶν πρωτευουσῶν ἐπαρχιῶν μητροπολίται, τῶν πρωτευουσῶν πόλεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου πατριάρχαι. Οἱ πρεσβύτεροι τιτλοφοροῦνται ἀρχιμανδριῖται, οἰκονόμοι, σκευοφύλακες, σφραγιδοφύλακες, πρωτέκδικοι, σακελλάριοι κ.τ.λ., οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι χειροτο-

νοῦνται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὑπὸ δύο τοῦλάχιστον ἐπισκόπων. Ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἡ ὁποία ἐδρεύει ἐν Ἀθήναις, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ὡς προέδρου, καὶ 4 ἐπισκόπων ὡς μελῶν, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται κατ' ἔτος κατὰ σειρὰν τῆς χειροτονίας των.

Οἱ διάκονοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι δύνανται νὰ εἶναι ἕγγαμοι, οἱ ἐπίσκοποι ὅμως λαμβάνονται ἐκ τῶν ἀγάμων. Μετὰ τὴν χειροτονίαν ἀπαγορεύεται ἡ σύναψις γάμου. Εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν πάντες οἱ κληρικοὶ ὑποχρεοῦνται νὰ εἶναι ἄγαμοι. Εἰς τὴν διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν ὑπάρχουν μόνον διάκονοι καὶ πρεσβύτεροι, μόνον δ' οἱ Ἀγγλικανοὶ ἔχουν καὶ ἐπισκόπους, καὶ διὰ τοῦτο λέγονται καὶ ἐπισκοπικοί. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι κληρικοὶ εἶναι ἕγγαμοι.

Ἡ ὁ γάμος.

Ὁ Χριστὸς ὁμιλῶν περὶ γάμου εἶπεν ὅτι οὗτος εἶναι σύνδεσμος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενόμενος («ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέψευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω»), ὁ δὲ Παῦλος καλεῖ τὸν γάμον «μυστήριον μέγα»¹⁾.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ γάμου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τῆς μνηστείας, ὅτε ἀνταλλάσσονται οἱ δακτύλιοι ἀρραβῶνες, καὶ ἀπὸ τὴν στέψιν, ὅτε ἀνταλλάσσονται οἱ στέφανοι, εἰς ἔνδειξιν τῆς τιμῆς μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία περιβάλλει τοὺς νυμφευομένους.

Διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου εὐλογεῖται καὶ ἀγιάζεται ὁ σύνδεσμος τῶν συζευγνυμένων. Γάμος λοιπὸν εἶναι τὸ μυστήριον κατὰ τὸ ὁποῖον διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἱερέως ἐπέρχεται εἰς τοὺς συζευγνυμένους ἡ θεία χάρις, ἀγιάζουσα τὸν σύνδεσμον αὐτῶν.

Ἀπαγορεύεται ὁ γάμος εἰς τοὺς κληρικοὺς μετὰ τὴν

1) Μάρκ. Γ', 9.

2) Ἐφεσ. Ε', 32. Προβλ. Ἐβρ. ΙΓ', 4.

χειροτονίαν, εἰς τοὺς μοναχοὺς, ἐπίσης δὲ καὶ μεταξὺ στενῶν συγγενῶν, ὡς καὶ ὁ γάμος μετὰ ἑτεροθρήσκου, ἤτοι ἀνθρώπου ἀνήκοντος εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν ἢ μωαμεθανικὴν ἢ ἄλλην Θρησκείαν.

Μετὰ θάνατον ἢ νόμιμον διαζύγιον ἐπιτρέπεται δεῦτερος καὶ τρίτος γάμος.

30. Τὸ εὐχέλαιον.

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων οἱ σωματικῶς ἢ πνευματικῶς ἀσθενεῖς ἐχορίοντο ὑπὸ τοῦ ἱερέως δι' ἡγιασμένου ἐλαίου πρὸς ἴασιν τῆς ἀσθενείας τῶν. Οὕτω δ' ὠρίσθη τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐνῶ ὁ ἱερεὺς χρίει τὰ μέλη τοῦ ἀσθενοῦς δι' ἡγιασμένου ἐλαίου καὶ ἀναγινώσκει εὐχὴν, ἐπέρχεται ἡ θεία χάρις, ἡ ὁποία θεραπεύει τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ἀσθενείας τοῦ πιστοῦ.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸν δωδέκατον αἰῶνα παρέχει τὸ εὐχέλαιον μόνον εἰς ἐτοιμοθανάτους, ὡς ἐφόδιον διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία μας παρέχει τοῦτο ὡσάκας ἔχει ὁ πιστὸς ἀνάγκην, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν Μεγάλην Τετάρτην, ὡς προπαρασκευὴν διὰ τὴν μετλήψιν κατὰ τὴν Μεγάλην Πέμπτην.

Ε'

Ο ΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΚΑΙ Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΥΤΟΥ

31. Περὶ Δεκαλόγου γενικῶς

Ὅπως τὸ σύμβολον τῆς πίστεως περιέχει συντόμως τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύωμεν, οὕτως ὁ δεκάλογος περιέχει τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας πρέπει

Χριστιανικὴ Κατήχησις

3

νά πράττωμεν. Ἐδόθη δ' ὁ δεκάλογος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Μωϋσέα ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, γεγραμμένος εἰς δύο λιθίνας πλάκας.

Ἐκ τῶν δέκα ἐντολῶν αἱ μὲν τέσσαρες πρῶται διδάσκουν τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν, αἱ δ' ἕξ ἐπόμεναι τὰ πρὸς τὸν πλησίον καὶ ἡμᾶς αὐτοῦς.

Τὸν δεκάλογον δὲν κατήργησεν ὁ Σωτῆρ, ἀλλὰ τοῦναντίον συνεπλήρωσεν, ἰδίως κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν του. Διὰ τοῦτο αἱ δέκα ἐντολαί, ὡς αὐταὶ συνεπληρώθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, εἶναι δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ὁ κανὼν τοῦ ὀρθοῦ βίου.

32. Ἡ πρώτη ἐντολή.

«Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ». (Ἐγὼ εἰμαι Κύριος ὁ Θεός σου· δὲν θὰ εἶναι εἰς σὲ θεοὶ ἄλλοι ἐκτὸς ἐμοῦ).

Διὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης διδασκόμεθα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἰς καὶ ὅτι αὐτὸν μόνον πρέπει νὰ λατρεύωμεν μὲ ὅλην τὴν δύναμίν μας· ἦτοι νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτὸν καὶ πάσας τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον, νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὅσων ὑπεσχέθη καὶ νὰ ἀγαπῶμεν αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδιάς. Τὴν λατρείαν μας δὲ ταύτην πρὸς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ ἐκδηλώωμεν, ὡς ἀρμόζει εἰς τέλειον πνεῦμα, «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»¹⁾, καὶ κυριῶς διὰ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης²⁾.

33. Ἡ δευτέρα ἐντολή.

«Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἶδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσοκυνήσεις αὐ-

1) Ἰωάν. Δ', 24.

2) Ματθ. ΚΒ', 31 κ. ε.

τοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς». (Μὴ κάμῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἄγαλμα ἢ εἰκόνα τῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἄνω εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ ὕδατα ὑποκάτω τῆς γῆς. Μὴ προσκυνῆς οὐδὲ νὰ λατρεύῃς αὐτά). Ἡ δευτέρα ἐντολὴ εἶναι συμπλήρωμα τῆς πρώτης. Ἀφοῦ πρέπει νὰ λατρεύωμεν ἓνα καὶ μόνον Θεόν, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν πρέπει νὰ λατρεύωμεν καὶ νὰ προσκυνῶμεν ἀγάλματα καὶ εἰκόνας τῶν διαφόρων ὄντων, ἤτοι τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς ἢ τῆς θαλάσσης, ὡς ἔπραττον πολλοὶ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ὡς σήμερον ἔτι πράττουν πολλοὶ ἄγριοι λαοί. Καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων δὲν πρέπει νὰ λατρεύωμεν, διότι ἡ λατρεία ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μόνον τιμητικῶς νὰ προσκυνῶμεν ἢ τιμητικὴ δὲ προσκύνησις αὕτη δὲν γίνεται πρὸς τὴν ὕλην τῆς εἰκόνας, ἀλλὰ διὰ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον αὕτη ἀναπαριστᾷ.

34. Ἡ τρίτη ἐντολή.

«Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ». (Νὰ μὴ λαμβάνῃς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου χωρὶς λόγον).

Ἡ ἐντολὴ αὕτη μᾶς ἀπαγορεύει νὰ λαμβάνωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ χωρὶς λόγον. Λαμβάνουν δὲ χωρὶς λόγον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ὅσοι βλασφημοῦντες ἀναφέρουν τοῦτο ἢ ὀρκίζονται διὰ πράγματα ὀφθαλμοφανῆ ἢ ὀρκίζονται ψευδῶς ἢ διὰ πράγματα περὶ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι βέβαιοι, ὡς καὶ ὅσοι δὲν ἐκπληροῦν ὑπόσχεσιν, ἢ ὁποῖα ἐδόθη δι' ὄρκου.

Ὁ Σωτὴρ συμπληρῶν τὴν ἐντολὴν εἶπε νὰ ἀποφεύγωμεν πάντα ὄρκον («ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμοσαι ὅλως») καὶ νὰ ἀρκώμεθα εἰς τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι. Ὅτι ὅμως εἰς ἔξαιρητικὰς περιστάσεις ἐπιτρέπεται ἢ μᾶλλον ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς νὰ ὀρκισθῶμεν (λ. γ. εἰς τὸ δικα-

1) Ματθ. Ε', 34.

στήριον ἢ ὅταν διορισθῶμεν εἰς τινὰ δημοσίαν ὑπηρεσίαν) εἶναι φανερόν καὶ παράδειγμα εἰς τοῦτο μᾶς ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ὁ ὁποῖος ὅταν τὸν ἐξώρκεισεν ὁ ἀρχιερεὺς Καϊάφας ν' ἀπαντήσῃ ἐὰν εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπήντησε δι' ὄρκου, ὅπως ὠρκίζοντο συνήθως οἱ ῥαββίνοι, εἰπὼν «σὺ εἶπας» ¹⁾. Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος πολλάκις εἰς τὰς ἐπιστολάς του ἐπικαλεῖται τὸν Θεὸν ὡς μάρτυρα τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων («μάρτυς μου ἐστὶν ὁ Θεός» ²⁾).

Ὅταν ὀφείλωμεν νὰ διορισθῶμεν, πρέπει νὰ ἔχωμεν πλήρη συναίσθησιν τῆς σοβαρότητος τῆς πράξεώς μας καὶ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ ψευδῶς ἢ ἐπιπολαίως διδόμενος ὄρκος εἶναι μέγιστον ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον τιμωρεῖται οὐ μόνον ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ δικαστήρια.

35. Ἡ τετάρτη ἐντολή.

«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἐξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ σάββατα, Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου» (Ἐνθυμοῦ νὰ τηρῆς ἀγίαν τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου· ἐξ ἡμέρας θὰ ἐργάζεσαι καὶ θὰ πράττῃς πάντα τὰ ἔργα σου, τὴν δὲ ἐβδόμην ἡμέραν, τὰ σάββατα, νὰ ἀφιερῶνῃς εἰς τὸν Κύριον τὸν Θεόν σου).

Διὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης ὠρίζετο εἰς τοὺς Ἑβραίους μετὰ ἐργασίαν τῶν ἐξ ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος, τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, ἥτοι τὸ σάββατον ³⁾, νὰ ἀφιερῶν εἰς τὸν Θεόν. Εἰς τὸν Χριστιανισμόν καθιερώθη πρὸς ἑορτασμόν, ἤδη ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ἀντὶ τοῦ σαββάτου, ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, ἡ Κυριακή, εἰς μνήμην τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποῖου ἐκλήθη Κυριακή.

1) Ματθ. ΚΣΤ', 63—64.

2) Ῥωμ. Α', 9.

3) Σάββατον ἑβραϊστί σημαίνει ἀνάπαυσις.

Εἶναι δὲ ἐπιβεβλημένη ἡ ἀργία τῆς Κυριακῆς, οὐ μόνον διὰ θρησκευτικoὺς λόγους, διὰ τὰ τελῶνται κατ' αὐτὴν μὲ ἄνεσιν τὰ θρησκευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καθήκοντα, ἀλλὰ διὰ λόγους ὑγιεινοὺς, ἵνα ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀναπαύσεως καὶ ψυχαγωγίας κατὰ Κυριακὴν προφυλάσσεται ἀπὸ τὴν ὑπερκόπωσην καὶ ἐξάντλησιν καὶ πορίζεται νέας πρὸς ἐργασίαν δυνάμεις. Ἐννοεῖται ὅταν πρόκηται δι' ἐργασίαν, ἡ ὁποία δὲν δύναται ν' ἀναβληθῆ, ἢ δι' ἔργα φιλανθρωπίας, οὐ μόνον δὲν εἶναι ἁμαρτία, ἀλλὰ τοῦναντίον καθήκον μας εἶναι ἢ κατὰ Κυριακὴν ἐκτελέσεις αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ, ὁ ὁποῖος ὅταν κατηγορήθη ὑπὸ τῶν Φαρισαίων διότι ἐθαυματούργησε τὸ σάββατον, εἶπε : «τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ' ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον»¹⁾.

Ὅσα εἶπομεν περὶ τῆς Κυριακῆς ἰσχύουν καὶ διὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ.

36. Ἡ πέμπτη ἐντολή.

«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.»

Ἡ ἐντολή αὕτη διδάσκει τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς τιμὴν, ἥτοι τὸν βαθύτατον πρὸς αὐτοὺς σεβασμόν. Ὁ σεβασμὸς οὗτος πρέπει νὰ δεικνύεται ἐμπράκτως δι' ἀπειρορίστου ὑπακοῆς καὶ ὑποταγῆς εἰς αὐτοὺς καὶ διὰ προθύμου ἐκτελέσεως πάσης ἐπιθυμίας των, συμφώνου πρὸς τὸν θεῖον νόμον. Πρέπει ἔτι νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς αὐτοὺς, ἐνθυμούμενοι τὰς εὐεργεσίας των καὶ ὅσα δι' ἡμᾶς ὑπέφερον· ὅταν δὲ τύχη ἀνάγκη ὀφειλομένη ν' ἀνταποδίδωμεν, ἐφ' ὅσον δυνάμεθα τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας των καὶ νὰ γηροκομῶμεν αὐτοὺς.

Ὁ Σωτὴρ δίδει εἰς ἡμᾶς παράδειγμα τοιαύτης τιμῆς πρὸς τοὺς γονεῖς, οὐ μόνον διότι ὑπήκουεν εἰς αὐτοὺς (ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς),²⁾ καὶ διότι, ὅτε ἦτο

1) Μάρκ. Β'. 27.

2) Λουκ. Β', 51.

ἐπὶ τοῦ σταυδοῦ, ἐφρόντισε διὰ τὴν μητέρα του, τὴν ὁποίαν συνέστησεν εἰς τὴν φιλόστοργον μέριμναν τοῦ Ἰωάννου¹⁾, ἀλλὰ καὶ διότι ὑπέτασσε διαρκῶς τὸ θέλημά του εἰς τὸ θέλημα τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς του²⁾, εἰς χειρὰς τοῦ ὁποίου θνήσκων παρέδωκε τὸ πνεῦμα³⁾.

Οὐ μόνον πρὸς τοὺς γονεῖς ὀφείλομεν τιμὴν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας ὅσοι φροντίζουν διὰ τὴν ὑλικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξίν μας, ἤτοι τοὺς κηδεμόνας, διδασκάλους, κατηχητάς, εὐεργέτας, τοὺς λειτουργοὺς τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρὸς πρὸς πάντας τοὺς ἀξίους τιμῆς.

37. Ἡ ἕκτη ἐντολή.

«Οὐ φονεύσεις.»

Ἡ ἐντολὴ αὕτη ἐπιβάλλει τὸν σεβασμὸν τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μέγιστον καὶ ἡ βᾶσις τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Διὰ τοῦτο ἡ προσβολὴ τῆς ζωῆς εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἐγκλημάτων. Οὐ μόνον δὲ ὁ φόνος τοῦ πλησίον ἀπαγορεύεται ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτοκτονία.

Ὁ φόνος δὲν λογίζεται ὡς ἔγκλημα : α') ὅταν δὲν λειτουργῇ τὸ λογικόν· β') ὅταν γίνῃ ἄνευ προθέσεως, ἐκ λάθους ἢ ἐξ ἀμελείας (λ.χ. ἐν κυνηγίῳ), ὅτε ὁ φονεύων εἶναι ἔνοχος διὰ τὴν ἀμέλειάν του, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὸν φόνον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐσκόπει· γ') ὅταν φονεύῃ τις πρὸς ἰδίαν σωτηρίαν τινὰ ἀπειλοῦντα τὴν ζωὴν του (φόνος ἐν ἀμύνη). δ') ὁ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος φόνος, ὅστις οὐ μόνον δὲν θεωρεῖται ἔγκλημα, ἀλλὰ τοῦναντίον εἶναι ἠρωϊσμός· ε') ἡ αὐτοθυσία, χάριν εὐγενῶν ἰδεωδῶν (λ. χ. ὁ θάνατος ἱατροῦ χάριν τῆς ἐπιστήμης ἢ ἐν ἐπιδημίᾳ· στ') ὁ φόνος ὁ ἐπιβαλλόμενος χάριν τῶν συμφερόντων τῆς Πολιτείας ὑπὸ τῆς ἐξουσίας (δικαστοῦ, ὑπουργοῦ), συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους.

1) Ἰωάν. ΙΘ', 25 κ. ἔ.

2) Ματθ. Κς', 40 («Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ»).

3) Λουκ. ΚΓ', 46 («Πάτερ, εἰς χειρὰς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου.»)

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουν ὄχι μόνον ὅσοι φονεύουν ἀπ' εὐθείας ἢ αὐτοκτονοῦν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι γίνονται ὀψωσδήποτε αἴτιοι φόνου ἢ αὐτοκτονίας.

Ὁ Σωτὴρ συμπληρῶν τὴν ἕκτην ἐντολὴν εἶπεν ὄχι μόνον νὰ μὴ φονεύωμεν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποφεύγωμεν πᾶν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ φόνον, ἤτοι τὴν ὀργὴν, τὴν ὕβριν καὶ τὸ μῖσος, ἀντὶ τῶν ὁποίων συνίστα τὴν πρᾶοτητα, τὴν ἀνεκτικότητα καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς πάντας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς. (« Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν »).

Ὅχι μόνον πρέπει νὰ μὴ φονεύωμεν, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον νὰ πράττωμεν πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς καλὸν τοῦ πλησίον καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας.

38. Ἡ ἑβδόμη ἐντολή.

« Ὅυ μοιχεύσεις. »

Μετὰ τὴν ζωὴν τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν διὰ πάντα ἄνθρωπον εἶναι ἡ τιμὴ· διὰ τοῦτο ἀφοῦ ἡ ἕκτη ἐντολὴ διδάσκει τὸν σεβασμὸν τῆς ζωῆς, ἡ ἑβδόμη διδάσκει τὸν σεβασμὸν τῆς τιμῆς καὶ μάλιστα τῆς οἰκογενειακῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἡ βᾶσις τῆς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας καὶ ἠθικῆς, τοῦ κυριωτέρου παράγοντος τῆς κοινωνικῆς εὐημερείας. Ἡ παράβασις τῆς ἑβδόμης ἐντολῆς εἶναι μέγιστον ἔγκλημα, ψυχικὸς φόνος, ὁ ὁποῖος τιμωρεῖται μὲ ψυχικὸν θάνατον.

Ὅχι μόνον δὲν πρέπει νὰ προσβάλλωμεν τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ πράττωμεν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς δι' αὐτήν.

Καὶ διὰ τὴν τιμὴν ὅμως ἡμῶν αὐτῶν πρέπει νὰ φροντίζωμεν, ἀποφεύγοντες πᾶσαν κακίαν καὶ ἀκολασίαν, ἡ ὁποία καταστρέφει τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν ἡμῶν· πρὸς τοῦτο δεόν νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ὀργίαν, τὴν μητέρα πάσης κακίας (« πολλὴν κακίαν ἐδί-

1) Ματθ. Ε', 44.

δαξεν ἢ ἀργία».)¹⁾ ἔτι δὲ τὰς κακὰς συναναστροφάς, διότι αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ διαφθείρουν τὰ καλὰ ἤθη: «φθείρουνσιν ἤθη χρῆσθ' ὁμιλίαι κακαί»²⁾).

39. Ἡ ὀγδόη ἐντολή.

«Οὐ κλέψεις.»

Μετὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἰδιοκτησία, τῆς ὁποίας τὴν προσβολὴν ἀπαγορεύει ἡ ὀγδόη ἐντολή. Ἐκαστος πρέπει τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα ν' ἀποκιᾶ δι' ἐντίμων μέσων, ἀποφεύγων οἰανδήποτε προσβολὴν κατὰ τῆς ξένης περιουσίας. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν πάντα τὰ ἐλαττώματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὠθοῦν πρὸς τὸ βαρύτερον τοῦτο ἔγκλημα, ἤτοι τὴν ἀργίαν, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν πολυτέλειαν.

Ἐπιπλέον δὲν πρέπει νὰ κλέπτωμεν ἀλλὰ τούναντίον νὰ βοηθῶμεν τοὺς ἄλλους κατὰ δύναμιν, ἐὰν ἔχουν ἀνάγκην· («Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται».)³⁾

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουν ὄχι μόνον οἱ κλέπτοντες καὶ τὸ ἐλάχιστον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς ἄλλον, ἀλλὰ καὶ οἱ ὅπωςδήποτε δι' ἴδιον συμφέρον ἀπατῶντες τὸν πλησίον ἢ τὸ δημόσιον, ὡς καὶ οἱ εἰς βάρους τοῦ ἄλλου θησαυρίζοντες.

40. Ἡ ἐνάτη ἐντολή.

«Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.»

Διὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης διδασκόμεθα οὐδέποτε νὰ μαρτυρῶμεν ψευδῶς κατὰ τοῦ πλησίον ἐκ κακῆς προθέ-

1) Σοφ. Σειρ. ΔΓ', 29.

2) Α' Κορ. ΙΕ', 33.

3) Ματθ. Ε', 7.

σεως ἢ ἐκ κουφότητος, εἴτε πρὸ τοῦ δικαστηρίου εἴτε εἰς τὰς ἰδιαιτέρας μας ὀμιλίας, διότι ψευδῆς μαρτυρία δύναται πολὺ νὰ βλάβῃ τὴν ὑπόληψιν καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ ἄλλου, καὶ δεικνύει συγχρόνως ὑπίστην κακοήθειαν τοῦ ψευδομαρτυροῦντος.

Οὐ μόνον δὲ δὲν πρέπει νὰ ψευδομαρτυρῶμεν κατὰ τοῦ ἄλλου, ἀλλ' οὔτε νὰ κατακρίνωμεν ἄνευ λόγου, ὡς εἶπεν ὁ Σωτὴρ :

(«Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε »¹⁾).

41. Ἡ δεκάτη ἐντολή.

«Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἔστιν».

Ἡ δεκάτη ἐντολή ἀπαγορεύει καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ξένης ἰδιοκτησίας, διότι ἀπὸ τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν δύναται νὰ προέλθῃ ἡ κακὴ πράξις. Ἐκ τῆς δεκάτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ εἴμεθα ὀλιγαρχεῖς, ἀρχοῦμενοι εἰς ὅσα ἔχομεν, διὰ νὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς μὲ αὐτά.

ΣΤ'

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.—Ἡ ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

42. Περὶ προσευχῆς ἐν γενεῖ.

Προσευχὴ λέγεται ἢ διὰ διανοημάτων ἢ διὰ λόγων κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν.

Εἰς τὴν προσευχὴν ἢ ζητοῦμέν τι παρὰ τοῦ Θεοῦ (προσευχὴ αἰτήσεως ὡς τὸ «Πάτερ ἡμῶν»)· ἢ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν δι' ἀγαθὰ, τὰ ὅποια μᾶς ἔδωκε (προσευχὴ εὐχαριστίας, ὡς τὸ «ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενος εὐχαριστῶ σοι, ἀγία Τριάς»)· ἢ ἀνυμνοῦμεν τὴν δόξαν

1) Μαθτ. Ζ', 1.

καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ (προσευχὴ δοξολογίας, ὡς τὸ «Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς»).

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος πιστεύει, ἐλπίζει καὶ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, αἰσθάνεται ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ προσευχηθῆ ἰδίως πρὸς αὐτόν, διὰ τοῦτο ὁ εὐσεβὴς ἄνθρωπος προσεύχεται τακτικῶς, καὶ οὕτως ἐνισχύει τὴν πίστιν του.

Καθ' ἑκάστην πρέπει νὰ προσευχώμεθα πρὸς τὸν Θεόν, ἰδίως ὅμως πρέπει νὰ πράττωμεν τοῦτο ἐκτενέστερον κατὰ τὰς Κυριακάς. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶνε πανταχοῦ παρών, πανταχοῦ δυνάμεθα νὰ προσευχώμεθα πρὸς αὐτόν· κυρίως ὅμως τόπος προσευχῆς εἶναι οἱ ἱεροὶ ναοί, διότι ἐκεῖ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, κηρύττεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ψάλλονται ὕμνοι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διότι ἐκεῖ γίνεται ζωηρότερος ὁ ἀδελφικὸς σύνδεσμος μετὰ τοὺς συμπροσευχομένους· καὶ ἡ διακόσμησις δὲ τῶν ναῶν συντελεῖ εἰς ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, διότι ἄλλως ἂν γίνεται ἀπὸ φόβον ἢ ἀπλὴν συνήθειαν οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν. Πρέπει δὲ νὰ μὴ λέγωμεν μηχανικῶς τὴν προσευχήν μας, ἀλλὰ νὰ ἐννοῶμεν καὶ νὰ ἐκτελῶμεν ὅσα λέγομεν. Πρέπει δ' ἐπίσης νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ὅταν προσευχώμεθα εὐρισκόμεθα εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν ἀπρεπῆ στάσιν, κίνησιν ἢ λέξιν, ὡς καὶ πᾶσαν βαττολογίαν, ἤτοι φλυαρίαν.

43. Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Ὁ Σωτὴρ ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὸν τύπον κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ προσευχώμεθα. Λέγεται δὲ ἡ προσευχὴ αὕτη Κυριακὴ προσευχή, ἐπειδὴ ἐδιδάχθη εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἐκ δὲ τῶν πρώτων λέξεών της λέγεται «Πάτερ ἡμῶν».

Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἐπίκλησιν, ἑπτὰ αἰτήματα, καὶ τὸν ἐπίλογον, καὶ εἶνε ἡ ἑξῆς :

Ἐπίκλησις : Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

α' αἶτημα : Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

β' αἶτημα : Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.

γ' αἶτημα : Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

δ' αἶτημα : Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

ε' αἶτημα : Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

στ' αἶτημα : Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

ζ' αἶτημα : Ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἐπίλογος : Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Εἰς τὴν ἐπίκλησιν λέγομεν τὸν Θεὸν Πατέρα, διότι εἶναι ὁ Πατὴρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων· λέγομεν δὲ ἡμῶν διὰ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἀδελφικὴν σχέσιν, ἡ ὁποία ἐνώνει πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἄν ὁ Θεὸς εἶνε πανταχοῦ παρῶν, λέγομεν ὅτι οὗτος εἶναι ἐν τοῖς οὐρανοῖς, διὰ νὰ δείξωμεν τὸ μεγαλεῖόν του, ὅτι δὲν εὐρίσκεται μόνον εἰς τὴν γῆν, ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς οὐρανοὺς.

Διὰ τοῦ πρώτου αἰτήματος ζητοῦμεν νὰ ἁγιασθῆ, ἦτοι νὰ δοξασθῆ καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν πίστιν των καὶ τὰς καλὰς των πράξεις.

Διὰ τοῦ δευτέρου αἰτήματος παρακαλοῦμεν νὰ βασιλεύῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ κυριαρχῇ ὁ νόμος του.

Διὰ τοῦ τρίτου αἰτήματος παρακαλοῦμεν νὰ τελῆται τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὡς τελεῖται εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων.

Διὰ τοῦ τετάρτου αἰτήματος, ζητοῦντες τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον (δηλ. τὸν ἀναγκαῖον), ἐννοοῦμεν πάντα τὰ ἀπαραίτητα δι' ἡμᾶς ὑλικά ἀγαθὰ, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι ὁ ἄρτος. Διὰ τοῦ σήμερον δὲ δεικνύο-

μεν τὴν ὀλιγάρκειαν ἡμῶν καὶ ὅτι δὲν ἀνησυχοῦμεν διὰ τὴν αὐριον, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ δι' ἡμᾶς.

Διὰ τοῦ πέμπτου αἰτήματος παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ συγχωρήσῃ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν, τὰ ὁποῖα παρίστανται ὡς ὀφειλαὶ πρὸς τὸν Θεόν, μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ συγχωρῶμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων πρὸς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς πολλάκις δοκιμάζει τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ ἴδῃ τὴν πίστιν τῶν, ὅπως λ. χ. τοὺς πρωτοπλάστους, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰὼβ κ.τ.λ., παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ἔκτου αἰτήματος νὰ μὴ μᾶς ὑποβάλῃ εἰς τοιαύτας δοκιμασίας, τὰς ὁποίας θὰ μᾶς ἦτο δυσχερὲς νὰ υπερνικήσωμεν, ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας μας.

Διὰ τοῦ ἑβδόμου αἰτήματος παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὸ πονηρόν, δηλ. ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ μᾶς ἐνισχύσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα κατ' αὐτῆς.

Διὰ τοῦ ἐπιλόγου τέλους ἐξηγεῖται ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν πάντα ταῦτα παρὰ τοῦ Θεοῦ· διότι οὗτος εἶναι ὁ βασιλεύς, ὁ παντοδύναμος καὶ ὁ δεδοξασμένος αἰωνίως. Τὸ δὲ «ἀμήν» εἰς τὸ τέλος σημαίνει ἅς γίνῃ, εἴθε νὰ γίνουν ὅσα ἠύχθημεν εἰς τὴν Κυριακὴν προσευχήν.

ΤΕΛΟΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εἰς τὴν Κατήχησιν ἐμάθομεν ποῖαι εἶναι αἱ ἀλήθειαι τῆς Θρησκείας μας. Ἄς πιστεύωμεν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς εἰς τὰς δογματικὰς ἀληθείας καὶ ἄς πράττωμεν ἐξ ὅλης καρδίας τὰς ἠθικὰς ἀληθείας μὴ λησμονοῦντες ὅτι βάσις τῆς ἀληθοῦς εὐτυχίας εἶνε ἡ τήρησις τοῦ θείου νόμου.

«Τὸν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς φύλαττε· ὅτι τοῦτο πᾶς ἄνθρωπος»¹⁾).

---

1) Εἰς ταῦτα δηλ. συγκέντροῦνται τὰ καθήκοντα παντὸς ἀνθρώπου· εὐλαβῆσαι τὸν Θεὸν καὶ νὰ φυλάττῃ τὰς ἐντολὰς ('Εκκλησ. ΙΒ', 13.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<i>Εισαγωγή</i>	Σελ. 3
Α') Περὶ Θρησκείας. Εἶδη Θρησκειῶν, Αἱ μονοθεϊ- καὶ Θρησκείαι. Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ αἱ διάφο- ροι χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι. Ἡ ὀρθόδοξος χρι- στιανικὴ Ἐκκλησία . . . . . » 5	
1) Περὶ Θρησκείας καὶ εἶδη Θρησκειῶν. Αἱ μονοθεϊστικαὶ Θρησκείαι.	
2) Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ αἱ διάφοροι Χριστιανικαὶ Ἐκκλη- σίαι. Ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ Ἐκκλησία. . . . . » 6	
Β') Πηγὰὶ τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς Θρησκείας.	
3) Πηγὰὶ τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς Θρησκείας γενικῶς. » 8	
4) Ἡ Ἁγία Γραφή. . . . . » 8	
5) Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης . . . . . » 8	
6) Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης . . . . . » 10	
7) Ἡ Ἱερά Παράδοσις . . . . . » 11	
Γ') Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καὶ ἡ ἐρμηνεία αὐτοῦ.	
8) Περὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως γενικῶς. . . . . » 12	
9) Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τοῦ α' ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. . . . . » 13	
10) Οὐσία καὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ . . . . . » 13	
11) Ἡ Ἁγία Τριάς. . . . . » 14	
12) Ὁ Θεὸς δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος . . . . . » 15	
13) Ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστων καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς . . . . . » 16	
14) Περὶ τῆς θείας προνοίας . . . . . » 17	
15) Γενικὴ διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ περὶ τοῦ Θεοανθρώπου. . . . . » 17	

- 16) Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τοῦ ἄρθρου β' τοῦ συμβόλου
τῆς πίστεως περὶ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος. . . . . » 18
- 17) Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τῶν ἄρθρων γ-ζ' τοῦ συμβόλου
τῆς πίστεως περὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Σωτῆρος. . . . . » 18
- 18) Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ σωτὴρ τῆς ἀν-
θρωπότητος. . . . . » 21
- 19) Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τοῦ η' ἄρθρου τοῦ συμβόλου
τῆς πίστεως περὶ Ἁγίου Πνεύματος. . . . . » 22
- 20) Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τοῦ θ' ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς
πίστεως περὶ Ἐκκλησίας. . . . . » 23
- 21) Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τοῦ ι' ἄρθρου τοῦ συμβόλου
τῆς πίστεως περὶ βαπτίσματος. . . . . » 24
- 22) Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τῶν ἄρθρων ια' καὶ ιβ' τοῦ συμ-
βόλου τῆς πίστεως περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ μελλού-
σης ζωῆς. . . . . » 24

Δ') Τὰ Μυστήρια.

- 23) Περὶ μυστηρίων γενικῶς. . . . . » 25
- 24) Τὸ βάπτισμα. . . . . » 26
- 25) Τὸ χρίσμα. . . . . » 28
- 26) Ἡ μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις. . . . . » 28
- 27) Ἡ θεία εὐχαριστία. . . . . » 29
- 28) Ἡ ἱερωσύνη. . . . . » 30
- 29) Ὁ γάμος. . . . . » 32
- 30) Τὸ εὐχέλαιον. . . . . » 33

Ε') Ὁ Δεκάλογος καὶ ἡ ἐρμηνεία αὐτοῦ.

- 31) Περὶ δεκαλόγου γενικῶς. . . . . » 33
- 32) Ἡ πρώτη ἐντολή. . . . . » 34
- 33) Ἡ δευτέρα ἐντολή. . . . . » 34
- 34) Ἡ τρίτη ἐντολή. . . . . » 35
- 35) Ἡ τετάρτη ἐντολή. . . . . » 36
- 36) Ἡ πέμπτη ἐντολή. . . . . » 37
- 37) Ἡ ἕκτη ἐντολή. . . . . » 38
- 38) Ἡ ἑβδόμη ἐντολή. . . . . » 39

- 39) Ἡ ὀγδόη ἐντολή. . . . . » 40
40) Ἡ ἐνάτη ἐντολή. . . . . » 40
41) Ἡ δεκάτη ἐντολή. . . . . » 41

5') Περὶ προσευχῆς ἢ Κυριακῆ προσευχῆς.

- 42) Περὶ προσευχῆς. . . . . » 41
43) Ἡ Κυριακῆ προσευχῆς. . . . . » 42
44) Ἐπίλογος. . . . . » 45

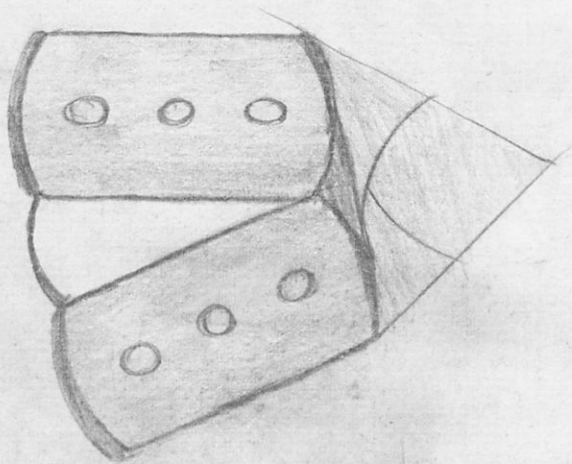
ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΔΗΜ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ

ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

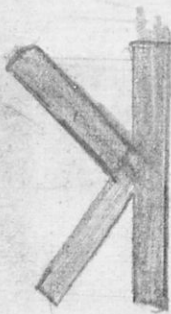
- 1) *Ίστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης*. Κατὰ τὸ τελευ-
ταῖον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τοῦ 1922, ἔκδοσις ἐπὶ
ἀρίστου χάρτου μετὰ πολλῶν νέων εἰκόνων καὶ πο-
ρισμάτων ἐν τέλει ἐκάστου κεφαλαίου . . . . Δρ. 1.50
- 2) *Ίστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης*. Κατὰ τὸ νέον
πρόγραμμα. Ἐκδοσις 1922, ἐπὶ χάρτου ἀρίστης
ποιότητος μετὰ ὠραίων καὶ καλλιτεχνικῶν εἰκόνων » 1.50
- 3) *Στοιχειώδης Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατή-
χησις*. Πρὸς χρῆσιν τῶν Δημοτικῶν καὶ Ἀστικῶν
Σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων κατὰ τὸ νέον ἀνα-
λυτικὸν πρόγραμμα. Ἐκδοσις 1922 . . . . » 1.50
- 4) *Ἐκκλησιαστικὴ Ίστορία*. Κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα
ἐπὶ ἐκλεκτοῦ χάρτου μετὰ 5 ὀλοσελίδων ἐκλεκτῶν
εἰκόνων. Ἐκδοσις 1922 . . . . » 2.—
- 5) *Δειτουργικὴ*. Κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα, ἔκδοσις
νεωτάτη μετ' εἰκόνων ὀλοσελίδων πρὸς χρῆσιν τῶν
Δημοτικῶν καὶ Ἀστικῶν Σχολείων ἀμφοτέρων τῶν
φύλων . . . . » 1.50
- 6) *Ἐρμηνεῖα Περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου*. Ἀνα-
φερομένων εἰς τὸν βίον, τὰ ἰσχύματα καὶ τὴν διδα-
σκαλίαν τοῦ Σωτῆρος. Ἐκδοσις νέη συμφώνως με-
τὸ νέον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα . . . . » 2.—

Τὰ βιβλία ταῦτα περιέχουν τὴν κτὰ τὸ τελευταῖον πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας διδασκομένην ὕλην ἐκ τῶν Θερησκευτικῶν εἰς τὰς τάξεις τῶν Δημοτικῶν Σχολείων. Ὁ συγγραφεὺς συνέταξε τὰ βιβλία ταῦτα, συμφώνως πρὸς ὠρισμένης παιδαγωγικῆς ἀρχᾶς ἐκθέτων τὰ πράγματα ἐν ἀκριβεῖα καὶ σαφηνείᾳ παραθέτων ἐξ ἐκάστου κεφαλαίου τὰ μέρη τὰ πρόσφατα διὰ τὴν πιυδικὴν ἡλικίαν. Τὰ βιβλία δὲ ταῦτα τυπωμένα ἐπὶ ἀρίστου χάρτου κοσμοῦνται μετὰ πρᾶγματι καλλιτεχνικᾶς εἰκόνας μετὰ μεγίστης προσοχῆς ἐκλεγμένας.

Handwritten scribble or signature.

1875, 1876

Παρά

1875

14

